

Liget

Szitakötő

A Nagy Bicajtura
A méhkirálynő
birodalmában
Ősnyelvtan
Süss föl, Nap!
Időjáték ... Mária

Vakáció = expedíció
Nézzük együtt ...
Anna Margit képeit!
Sárkánybőr
A Föld köldöke

10

a kíváncsi gyerekek folyóirata

2010 / 2 NYÁR

Varga Zoltán Zsolt > A négy évszak	1
Jámborné Balog Tünde > Süss föl, Nap!	2
Centauri > Vakáció = Expedíció	4
Volt egyszer egy ösvény Máté Angi meséje, Keresztes Dóra rajza	6
Kricsfalussy Beáta > Két keréken	8
Jólesz György > A Nagy Bicajtura	10
Jó úton járunk? Victor András írása, Szekeres Tamás fotója	14
Szűnyog-koncert Polgár Teréz Eszter verse, László Luca rajza	16
Levendel Júlia > Szellemvasút	17
Időjáték ... Mária	20
Fecske Csaba > Róka	22
Nézzük együtt ... Anna Margit képeit!	24
Fábián Emese > A dal szárnya	26
Kállay Géza > Ősnyelvtan	29
Hernádi Sándor > Szójátszótér	28
Horgas Béla > Szóról szóra ... Széltozó	31
Pegazus hátán ... A Föld köldöke	32
Szakács Eszter > Sárkánybőr	34
Búth Emília > A nyár kisinasa	39
Várady Judit > A méhkirálynő birodalmában	40
Régi históriák Petrik Iván írása Petrik Máté rajza	42
Kámán Balázs > És akkor ... nekirontott a szélalmoknak	44
Győrffy Iván > Szitakötő szótár	46
Kulturális ajánló	borító 3
Keltds életre!	borító 4

Szerkesztők > Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Grafikai tervezők > René Margit, Balogh Györgyi
Olvasószerkesztő > Bohus Magda

Kiadja > a Liget Műhely Alapítvány
Szerkesztőség címe > 1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
E-mail > info@szitakoto.com
Internet > www.szitakoto.com

Nagy és Társa Nyomda és Kiadó Kft.
Felelős vezető > Szűcs Ernőné

Támogatók > Miniszterelnöki Hivatal, Oktatási és Kulturális Minisztérium,
Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium,
Táncsics Alapítvány
Partnerek > Kieselbach Archívum, Hungart

Terjeszti > a Lapker Zrt.
Előfizethető közvetlenül a kiadónál, a hírlapkézbesítő postahivataloknál
és a HELIR-nél (1089 Budapest, Orczy tér 1.)

Előfizetési díj egy évre > 1680 Ft
Megjelenik negyedévente. ISSN 1789-4972

A négy évszak

Tél komoly, szótlan grafikus.
Kopott ruhája tragikus.
Tiszta havon, hófehéren
vagy a szürke, ólmos égen
tussal futtat szénfeketét
– rajzol ágat, varjat, nádat,
karcsú kéményt, kockás házat,
fagyott tóban halak fejét.

Tavaszi tündér ifjú festő
(mint a bimbó, épphogy fészlő),
akvarelljével festeget
nappalokat és esteket.
Palettája persze pazar,
pitypangsárga és katángkék
kontrasztoktól vidám tájék,
minden műve megvigasztal.

Nyár barátom görög szobrász,
táncos lábú, izmos tornász,
tereket váj maga körül:
lesimogat, kiköszörül.
Alakjait fénnel, árnnyal
ruhazza föl, gyárt aktokat,
teleszórja a partokat
mozdulatlan figurákkal.

Ősz borongós, morcos mester.
Titkát fedi vastag szvetter.
Nappal alszik, alkot éjjel,
nem barátkozik a fénnel.
Átszínezné minden zöldet:
citromsárga, rozsdabarna,
s vörös, mint a róka farka.
Így pingálja ki a Földet!

VARGA ZOLTÁN ZSOLT

Süss föl, Nap!

Mi, emberek, a tejútrendszer Napnak nevezett csillagához tartozó, Föld nevű bolygó lakói, sokáig azt hittük, a világegyetem középpontjában élünk. Ma már a gyerekek is tudják, hogy nem így van. Földünk parányi porszem a mindenségben. Napunk sárga törpe, sugarai nyolc perc alatt ideérnek, ám bolygónkhoz képest óriás: átmérője több mint százszorosa a Föld átmérőjének – pontosan 109-szerese.

Nap nélkül Földünk sötét, *kietlen és puszta* lenne, amilyenek a Biblia festi a teremtés előtti állapotot. Nem volna rajta élet. Központi csillagunk fényt és meleget sugároz, látszólagos égi vándorlása megszabja nappalaink és éjszakáink hosszát, és körülötte megtett utunk az esztendőét.

Tisztelete egyidős az emberiséggel. Áldást hozó, hatalmas istenségnek tartották az ókori birodalmakban. Kultusza virágzott Egyiptomban, a görögöknél, hinduknál, rómaiaknál, az indiánoknál, a perzsáknál és Dél-Anglia egykori lakói között, akik olyan monumentális Nap-szentélyt emeltek, hogy ma is csodájára jár a világ.

A régi magyar hitvilágban a Nap, Hold és a csillagok a világfa tartozékai. Ugye, mondjátok néha, hogy *hét ágra süt a nap*? Ez a szólás a honfoglalás előtti világképre utal: a napfordulók, illetve az égtájak a világ négy szegletét jelzik, és ezt osztja három sávra az alvilág, a középső- és a felvilág.

A népművészet díszítőelemei között sűrűn előforduló napjelképeket óvó hatásuk miatt faragták a kapukra, tárgyakra. A szögedi tájon a keletre tekintő napsugaras parasztházak oromdeszkái is sugarasan helyezkednek el.

A tűzugrás és regölés napfordulókhoz kötött

termékenység-varázslat. A gyermekjátékok *Süss fel, nap! Fényes Nap!* felszólítása mágikus ének lehetett egykor, naphívogató. Sötét, téli hajnalokon énekelhették, vagy ha a Hold eltakarta a világosság forrását. *Markoláb eszi a Napot* – személyesítették meg az ijesztő napfogyatkozást a palócok. A Markoláb Szeged környékén papagájforma madár. Napkelet fáján ül, és körmével tartja a Nap koszorúját, hogy le ne essen az

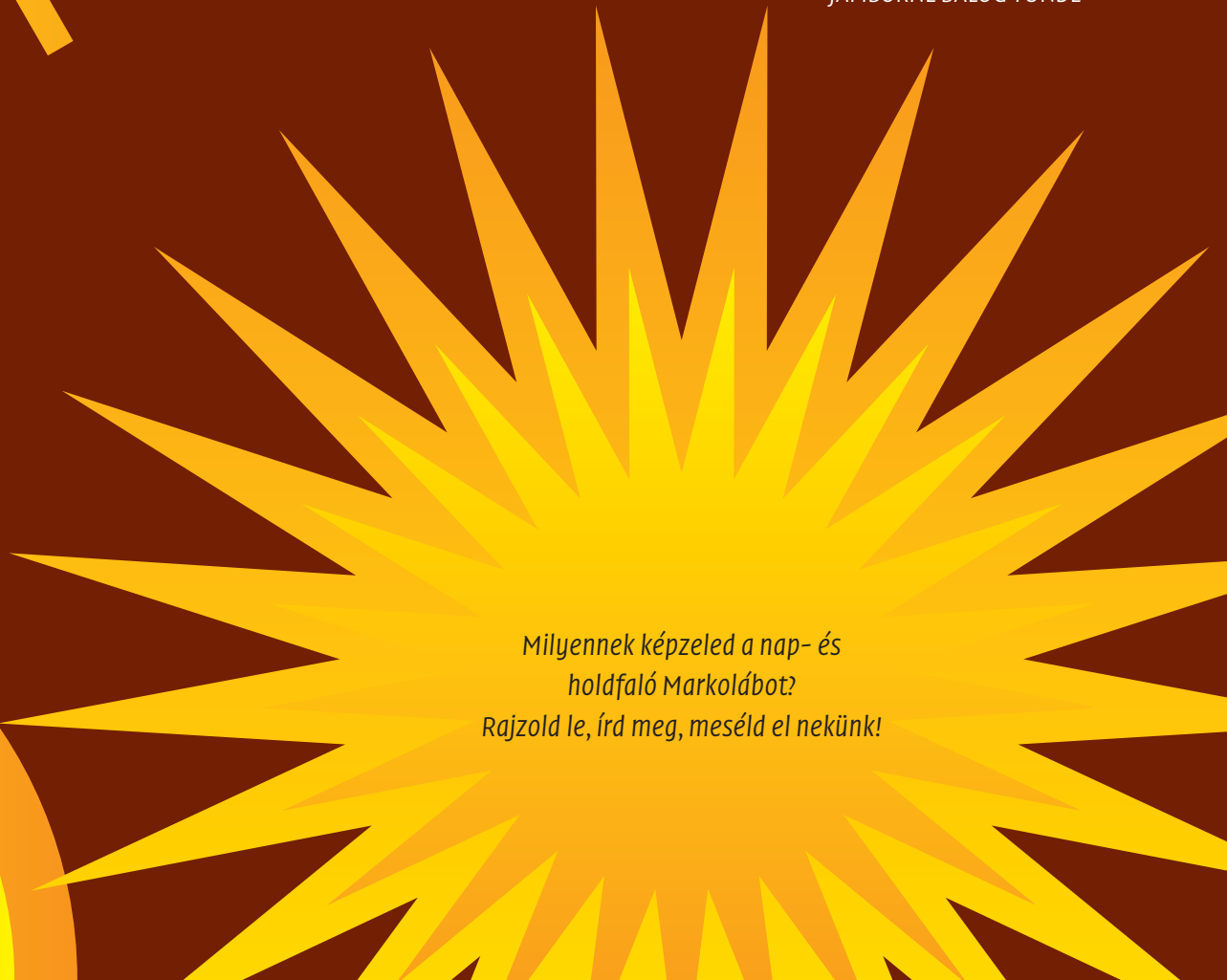

égről. Miután elemésztí a világosságot, apránként visszaadja a bögyéből, mint a fiókáit etető galamb a magot.

A Nap a kereszténységnek is fontos szimbóluma lett. Jézus a világ világosságának nevezi magát. Assisi Szent Ferenc a Naphimnuszban a Teremtő képmásaként dicsőíti: *öreg bátyánk, a Nap... ékes, szépséges ő, tündökletes, ó felséges Atyánk, mint te magad.* Kicsiny, falusi református templomok virágdíszes famennyezetére emberarcú Napot és Holdat is festettek az ügyes festőasztalosok, a mindenség és az idő múlásának jelzésére.

A naptisztelet egy-két helyen még ma is él. A csángók Jézus anyját és a galamb képében megjelenő Szentlelket keresik a pünkösdhétfőn felkelő Napban, és a gyimesi asszonyok nemrég még így fohászokdakt reggelente: *Drága, áldott, fényes Nap, segíj meg a máj nap!*

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE

Milyennek képzeled a nap- és
holdfaló Markolábot?
Rajzold le, írd meg, meséld el nekünk!

Vakáció = Expedíció

Amint közeledik a tanítás vége, a te osztályodban is felírjátok a táblára: -ÁCIÓ, -KÁCIÓ, -AKÁCIÓ, -VAKÁCIÓ!!!

Biztosan várod a szünetet, és sokfélét tervezel a nyárra. Vagy azt gondolod, hogy egy dolgozatra, egy versmondó versenyre lehet és kell is készülni – de a vakációra minek? Nyáron végre semmit sem kell csinálni. Ugye, tudod, hogy ez nem igaz, és sokkal jobb annak, aki tervekkel a fejében vág neki? Mert a vakációnak is megvannak a maga veszélyei, s nem arra gondolok, hogy megcsíphet egy méh vagy lesülhetsz a napon. A legnagyobb veszélyről beszélek – amit én a legnagyobbnak gondolok, ami még alattomos is. Rosszkedvű lesz az ember, van, aki egyenesen mogorva, de nem tudja, voltaképpen mi baja. Egyesek túl sokat esznek ilyenkor, mások túl keveset. A leverte embert könnyebben támadják meg a betegségek is.

Kutatni,
fényképezni,
rajzolni, írni,
sőt, felfedezni
bárhol
lehet!

E nyári, vakációbeli veszély neve: *unalom*.

De te, a kíváncsi gyerekek lapjával a kezeden, aligha unatkozatsz. A kíváncsi ember – legyen gyerek vagy felnőtt – sohasem unatkozik. Akkor sem, ha olyan sok ideje van, mint amennyi neked lesz a nyáron.

Gondold át, mi mindent szerettél volna csinálni év közben, amire alig-alig jutott idő, mert délelőtt iskolában voltál, délután szakkörbe, edzésre vagy a zeneiskolába mentél. A hétvégék pedig hipp-hopp, csak elszálltak.

Utazni fogsz, talán táborozni is mész? De ha nem vár rád efféle program, akkor se aggódj! Elsősorban rajtad múlik, hogy messze elkerüljön az unalom. Tudod, hogy én mit írnék fel legszívesebben a táblára az iskola utolsó hetében?

-PEDÍCIÓ, -XPEDÍCIÓ, -EXPEDÍCIÓ!!!

Expedíciót szervezni csudájó! Én is szerveztem, gyerekként és felnőttként is. Tudod, mi az? Általában arra gondolnak, hogy valaki vagy valakik távoli tájakra tesznek fantasztikus utazásokat, s olyasmiket találnak meg, írnak és fényképeznek le, vesznek fel filmre, amit mások még nem láttak. De ne hidd, hogy egy expedíció csak Afrikába vezethet. Kutatni, fényképezni, rajzolni, írni, sőt, felfedezni bárhol lehet! Ha a Balatonra mész? Tökéletes! Csodálatos expedíciós terület, halakkal, nádasokkal, ódon épületekkel, madarakkal. Ha közel a Duna? Fantasztikus! A partja telis-tele kagylókkal, kövekkel, titkokkal! Ha erdő található a házatok mellett? Az sem ér kevesebbet! Tudod már, hogy kik élnek benne? Milyen növények, s mire valók? Van ott róka? És erdei egér? Láttál sünöket? És vajon hányan lehetnek?

De lehet, hogy most így sóhajtasz:

– Én meg az expedíció? Ugyan már! Nem megyek a Balatonra, a Duna messze van, erdő sincs, még egy park se nagyon. Egy vacak, sötét bérházban élek a város közepén, nincs itt felfedeznivaló semmi!

Ha ezt mondd, én azt kérdezem:

– És a házatokon nincsenek galambok? Olyan házra nem is emlékszem, amelyben ne élt volna valami! A nagyvárosokban mindenütt vannak verebek és galambok. Nálad is? És hányan? És hol van a fészük? És mikor rakják a tojásokat? Hány fiókájuk van? Hol esznek, s mit? Milyen a szí-
nük? Láttál már közöttük gyűrűset?

Az is érdekelne, van-e a házatokon moha? Milyen moha? Mennyi? És hol? De legelőször az érdekelne, hogy *téged mi érdekel?* Ha van ilyen – remélem, van –, szervezz expedíciót, akár többedmagaddal! Talán vannak barátaid, akik szívesen vennének részt egy efféle kalandban. Fedezetek fel valamit a közeletekben, készítsetek fotókat, útleírást, jegyzeteket, rajzokat! Keressetek titkokat!

Távoli társatoknak, segítőtöknek pedig Gerald Durrellt (ejtsd: dzseráld dárl) ajánlom, aki több híres, méltán sikeres könyvet is írt. Az egyik címe: *Az amatőr természetbúvár*. Légy a barátiddal természetbúvár, és megtapasztalhatod te is, amiről a könyv bevezetőjében Durrell ír: „Egy bengáli tigris éppoly érdekes, mint egy házi egér!” És megtapasztalhatjátok, milyen nagyszerű érzés kitalálni, aztán megszervezni, végül véghezvinni egy kalandos felfedezőutat!

Szép nyarat és jó utat kívánok nektek. Felfedezésre fel!

CENTAURI

Felfedezéseidet oszd meg velünk! Szeptember 30-ig várjuk a képes, szöveges beszámolókat. A legeredetibb felfedezőket megjutalmazzuk!

Volt egyszer egy ösvény

Volt egyszer egy ösvény, vékony, mint egy pántlika, körbekötötte a dombot, a nagy zöld csomagot.

Nem lehetett tudni az ösvényről, fölfele ring-e kacskán, vagy lefele tekereg: ha a domb aljában álltál, azt hihetted, fölfele megy, ha a tetejéről néztél szét, azt, hogy lefele.

Bármit lehetett hinni erről az ösvényről, ami olyan volt, mint csomagon a pántlika.

Ha rajta bóklásztál, s jól hallgatóztál közben, hallatszott, ahogy apró kövei alól sopánkodik, vagy hogy toppant lábacskaival duzzogva:

– Én nem akarok ilyen pántlikaösvény lenni: körbekötő, vékony, csenevész, senkiházi. Hatalmas, hátas–hasas nagyság akarok lenni. Széles út, melyen sokan elérnek, egymás mellett, karonfogva sétálva. Elférjen rajtam babakocsi, roller, kiskutya, leejtett papírforgó.

Ám mindhiába sopánkodott, vágyta a nagyságot, pántlika volt, vékony volt, ösvény volt, melyen épp csak féllábon ugrálva följuthattál a zöld domb búbjára.

Egy reggelen a jött napnak
dörzsölnie kellett dunyhás szemeit,
pöcögni bedugult fülein, mert csodát látott, csodát
hallott: egy hangyacsalád cihelődött fölfele, hangoskodva a
pántlikaösvényen.

– Menjünk, gyerekek, föl a domb búbjára, ezen a hatalmas, háts-hason, sokan
elférünk egymás mellett, karonfogva sétálhatunk – mutatott az ösvényre hangyaapa,
s gurult babakocsi, cikázott roller, elért minden. Gurult egyik széltől a másikig a
leejtett papírforgó, sőt, a nagy morzsa is elért, mit eddig cipeltek a hangyák, majd úgy
döntöttek, hogy a domb lábánál, a hatalmas út kellős közepén hagyják.

– Nem hiszek a fülemnek – pislogott a pántlikaösvény. – Hatalmas út vagyok,
hasas-hátas nagyság – ismételte többször is, majd fickándozni kezdett. Örült és
fickándozott, hogy csak úgy repültek róla a hangyák, az egész pereputty, család, kocsi,
roller, kiskutya, leejtett papírforgó, mind a levegőben kapálóztak, óbégatva.

Aztán nyekkentek, visszapotyogva az ösvényre.

Arra az ösvényre, amely egy kicsit vékony, pántlika volt, de hatalmas háts-hasas
is volt ugyanakkor.

**Hatalmas
út vagyok,
hasas-hátas
nagyság
– ismételte
többször is**

Két keréken

Ugye, milyen jó biciklire pattanni és teljes erőből tekerve száguldozni, vagy csak alig hajtani és gurulni, nézelődni – máskor meg egy hirtelen fékezéssel kifarolni, lejtőn ugratni? Eszünkbe se jut közben, mennyi fejtörést okozott egy emberi erővel mozgásba hozható jármű feltalálása.

Már az 1600-as évek végén fölbukkantak négykerekűek, amelyeknek vezetője elől csak kormányzott, hátul meg valaki nem kis munkával, lábbal hajtotta a kerekeket bonyolult szerkezeten keresztül. Egy német erdész kétkerekű járműje 1817-ben ugyan nagy figyelmet kapott az egész világon, de inkább csak

gúnyolták, futó-gépnek nevezték a fából készült, mintegy 22 kilós szerkentyűt. A két fakereket összekötő vázon ültek, és lábbal lökve, futva hajtották. Vicces látvány lehetett, de azért érzékeltette a közlekedés megújításának vágyát.

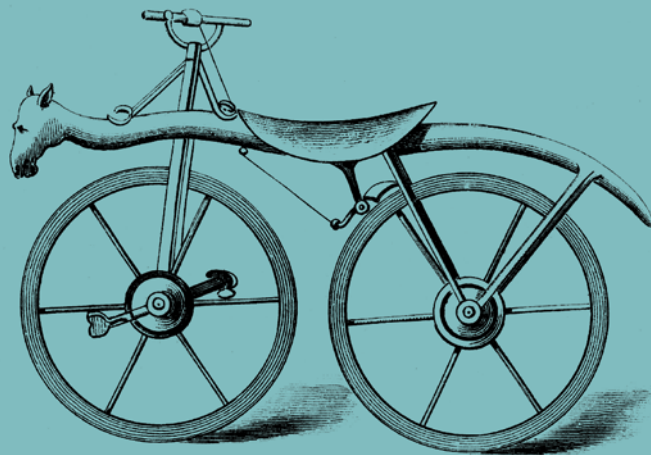
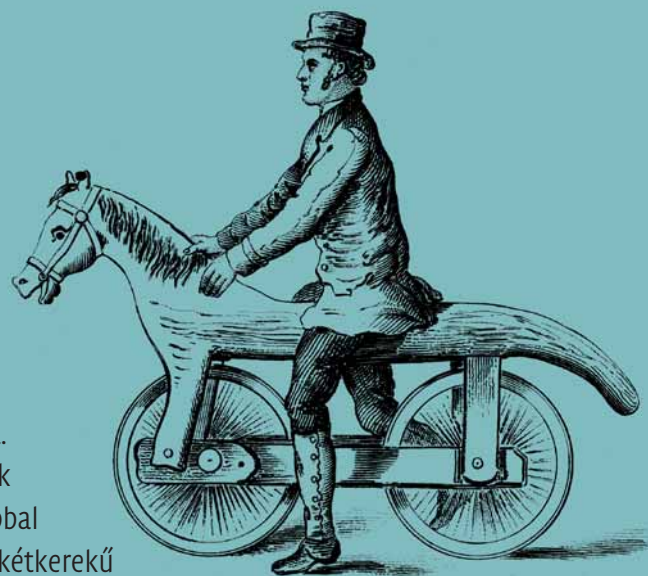
A pedál felfedezése hozta az igazi áttörést. Bár rögzítésére különböző megoldások születtek, az első kerékre szerelt változat lett népszerű. A pedál együtt forgott az akkor már vasbronccsal megerősített fakerékkel, ami lejtőn lefelé igen gyors lábmozgást kényszerített a biciklistára, és nehéz volt kormányozni. Az első kerék könnyen kacsázott, ezért leginkább nekifutásból ültek nyeregbe. A többnyire egyenes, kockaköves utakon erősen rázott, ezért „constrázónak” is hívták.

Aztán a favázat felváltotta a kovácsoltvas, majd a sokkal könnyebb, belül üreges fémváz, és megjelentek a tömör gumikerekek is. A sebesség növeléséhez azonban vad iramban kellett tekerni. Ezen az első kerék átmérőjének növelésével segítettek.

Mindenki olyan nagy kerekű biciklit vehetett, amelyet a lába hossza engedett – készültek 1,5 m-es kerekek is, de ezek már drótküllős fémkerekek voltak. A bicikli hosszát a hátsó kerék méretének csökkentésével korlátozták.

Az ülés szinte az első kerék tetején volt, emiatt akár egy hirtelen fékezésnél is könnyen lerepülhetett a biciklista. Próbálkoztak a kerekek megcserélésével, de ez sem eredményezett biztonságos megoldást. Így leginkább merész úrfiak kerekeztek, már csak azért is, mert a méregdrága biciklit munkások nem tudták megfizetni.

1885-ben egy angol mester forgalomba hozta a hátsó fogaskerekes, lánc meghajtású, egyforma kerékméretű biciklit, ami azonnal világsiker lett. Mivel a pedál lekerült

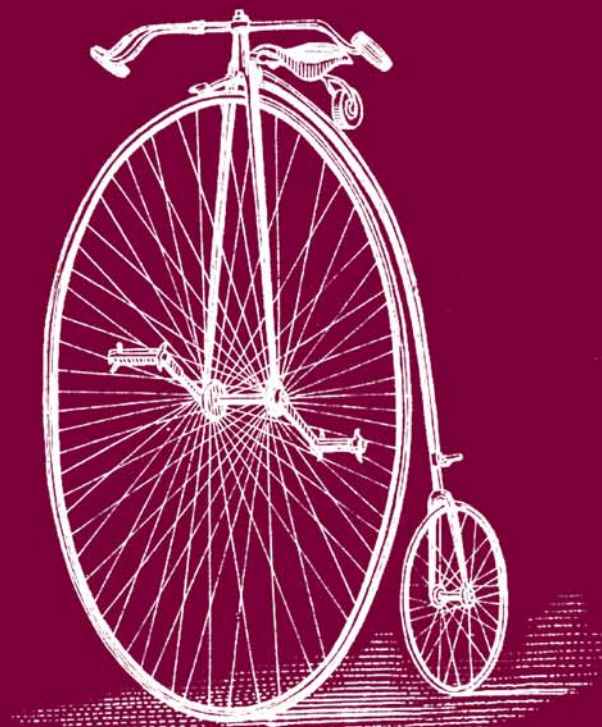

az első kerékről, a szerkezetet jobban lehetett irányítani. A vezető súlypontja, vagyis az ülés is visszakerült a kerekeket összekötő vázra. Három évvel később egy skót állatorvos kifejlesztette a felfújható gumikereket, a váz elnyerte mai formáját, s így végre a kényelem párosult a biztonsággal.

Az 1890-es évektől a fejlődő gyártási technológiának köszönhetően egyre olcsóbb lett a bicikli, és fontos közlekedési eszközként terjedt el az egész világon. A nők is biztonsággal használhatták – nagyobb szabadságot nyerve mindennapi életükben. A bicikli hatására rövidültek a szoknyák, sőt, megjelentek a női nadrágok. A találmány nagyszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy napjainkban közel 1 milliárd bicikli van forgalomban.

Az idők folyamán a fejlődő és kifinomult technológiának és anyagoknak köszönhetően igényeink szerint, különböző változatok közül választhatunk, attól függően, milyen terepen, hogyan akarunk kerekezni. De akármilyen is a biciklink, folyamatosan karban kell tartani, olajozni a láncot, ellenőrizni a kerekeket, a világítást. Jó, ha megtanuljátok a gumibelső foltozását, cseréjét is. Ahol lehet, bicikliúton közlekedjétek, erdőben is csak a kijelölt úton, hogy ne okozzatok kárt az amúgy sérülékeny élővilágban. Biciklizni nagyon jó, de bármilyen varázslatos is, a közlekedési és biztonsági szabályokról ilyenkor se feledkezzetek meg!

KRICSFALUSSY BEÁTA

A Nagy Bicajtúra

– Akkor hát, barátaim? Indulhatunk? – kérdezte a túra-vezető.

– Még nincs itt mindenki – szólt egy hang hátulról.

– Ki hiányzik?

– A Camping – válaszolta az előbbi hang.

A túravezető sóhajtott.

– Mindig ezt csinálja... Na mindegy, várunk még kicsit.

Aztán fontoskodva csöngetett, mintha a torkát köszörülné.

– Barátaim! Ugye, tudjátok, miért gyűltünk össze?

Tudjuk, tudjuk, zúgták a többiek, de a túravezető szónoki hangon folytatta.

– Elég a zsarnokságból! Szabad útvonalválasztást követelünk! Szabad sebességet! Önálló akaratot!

Mondom, ez nem volt új a többieknek, mégis kitört a lelkesedés:

– Úgy van! Úgy van!

A főnök higgadtan folytatta.

– Nem szeretném azonban, ha lázadásba torkolna a túránk. Egyszer kirúgunk a hámból, és ennyi legyen elég!

(Akkor miért mondta, hogy a Camping mindig ezt csinálja? Rejtély.)

– Remélem, azt nem is kell mondanom, hogy a KRESZ-t mindenkor betartjuk.

Erre a társaság kissé lelombozódott, mert ők bizony lázadni akartak, még ha a szót nem is mondták ki.

A főnök folytatta.

– Az alkalom kiváló. Odakint esik az eső és erős a szél. Senki emberfiának nem jut eszébe ilyenkor kerékpárra ülni.

Erre a kerékpárok nevetgéltek. Igaz is, még be sem mutattam a túra résztvevőit.

A főnök egy idős, kontrafékes Csepel volt, ő találta ki, hogy lógjanak el, és túrázzanak egyszer ember nélkül. Amúgy nem ő volt a legidősebb, hanem egy Ukrajna, akinek még vastag fémből készült a csomagtartója. Meg minden egyebe. Öreg, megfontolt kerékpár lévén javasolta a főnöknek, hogy a KRESZ-t mindig vegyék figyelembe. Aztán ott állt a fiatalabb Schwinn-Csepel, akit kettős neve miatt a többiek „gróf úrnak” szólítottak. Meg egy Favorit, a versenykerékpár. Meg egy Pajtás és egy Hattyú 26, ez utóbbi női kerékpár volt. Velük akart tartani egy gyerekkerékpár is; ismerjük, hátul van két kitámasztó kereke, hogy ne tudjon felborulni, de a főnök azt mondta, szó sem lehet róla, a négykerekű még túl kicsi ehhez a túrához. Ja, és egy ezüstszerű hollandi, szintén női bicikli. Végül megérkezett a Camping is.

– Elnézést, de a gazdámnak most jutott eszébe, hogy kivegye a nyolcast a hátsó kerekemből.

– És miért hagyta félbe? – kérdezte szemtelenül a Pajtás.

A többiek kuncogtak, a Camping a kormányáig elvörösödött, de nem szólt. Gyanítható, hogy ezt a nyolcas-dolgát csak kitalálta, hogy legyen valami mentsége a késésre.

A Csepel ismét csengetett.

– Indulhatunk?

Igen, igen, mondták a többiek, azzal kikerekeztek az útra.

Most el kellene mesélnem, hogyan tudtak elszőkni, hiszen a legtöbben zárt garázsokban,

tárolókban vagy nyitott sufniiban, de lelakatolva laktak. Hogy rövid legyen: nem tudom. Kiszöktek, és kész. Ilyen ügyesek voltak.

Hamar kiértek a városból. Szántóföldek, mezővédő erdősávok mellett haladtak el. Elöl gurult a Csepel, a többiek meg mögötte, de hogy melyikük hányadik helyen, az mindig változott, attól függően, ki kivel beszélgetett.

– Hát ismét együtt – mondta a Favorit.

– Legalább mi ketten – felelte a Hattyú 26.

– Az én gazdám pocakos, és amikor rajtam teker, mindig rövidnadrágban van, és szalmakalapot tesz a fejére – mondta a Camping. – És mindig csak a boltig meg vissza.

– És télen? – érdeklődött Schwinn-Csepel.

Csikorgó nevetés.

– Viccelsz, gróf úr? Nyár végén összecsuk, és jó éjszákát! Majd májusban kegyeskedik újra elővenni.

Részvételi csönd támadt, csak a racsnis gépek keregését lehetett hallani. Miféle sors az ilyen? Ott egy viszonylag fiatal, egészséges bicikli, és a gazdája csak jó időben használja. Bár sok köszönet abban sem lehet. Egy pocakos alak. Biztosan tokája is van. És nyilván izzadós. A szalmakalapja meg elpiszkolódott, szakadt. De a pocak a legnagyobb baj. Micsoda túlsúly lehet annak az embernek? Az Ukrajna elégedetten gondolt rá, hogy neki meg sem kottyanna a szalmakalapos túlsúly, annyira masszívra építették. Sőt, ő maga sem könnyű darab, vele aztán hamar lefogyna a fickó.

– Költözz át hozzánk! – szólalt meg az ezüstszürke női. – Nálunk, Hollandiában nagyon megbecsülik a keképárokat. Talán azért is, mert nincsenek emelkedők.

Erre a Csepel bonyolult jogi fejtegetés-ekbe kezdett. Mondandóját teletűzdelte olyan kifejezésekkel, mint „védővám” meg „honosítási kérelem” meg „németalföldi szabvány”, de a lényeg az volt, hogy nem könnyű egy biciklinek csak úgy átköltözni Hollandiába.

– Meg ha sikerül is, először karanténba zárnak három hétre, hogy nem vittél-e be valami betegséget. Például gumipenészt. Vagy féksorvadást. Vagy lámpavakságot – mondta a Pajtás.

– Ez komoly? – riadt meg a Camping.

– Egyáltalán nem. Csak hülyéskedtem.

A Camping bosszúsán felhorkant, mert a Pajtás már másodjára ugrott, de az Ukrajna nem hagyta elromlani a hangulatot.

– Ezennel alakítsuk meg az Önjáró Velocipédek Klubját! – szólt érces hangon. (Orosz lévén velocipédnek mondta a biciklit.) Aztán folytatta.

– Örökös tiszteletbeli elnöknek javasolom kiváló kollégánkat, Kámpingot (így ejtette a Camping nevet, szintén származása miatt).

A többiek lelkesen éljeneztek, csengettek, dudáltak, kinek mije volt a kormányán. A főnök riadtan püsszegett.

– Jó, rendben, éljen meg minden, de könyörgök, ne keltsünk feltűnést. Nem szeretném, ha időnek előtte hazaszuppolnának bennünket.

Az ezüstszürke hollandi nem ismerte ugyan a *hazaszuppol* kifejezést, de okos és érzékeny volt, így kitalálta, mit jelenthet.

Amúgy a Csepel félelme addig is, azután is, alaptalannak bizonyult. Az emberek már nem lepődnek meg olyasmin, mint guruló kerékpárok kerékpárosok nélkül. A gyerekek, azok igen! Csillogó szemmel nézték az autóból a furcsa karavánt. De a felnőttek nem törődtek ilyesmivel. Egy rendőr meg akarta ugyan állítani a csapatot, mert a Favoriton nem volt lámpa, de amikor látta, hogy a bicikliken nem ül senki, úgy meglepődött, hogy tátva maradt a szája. Ám hamar belátta: így nem fest túl előnyösen, úgyhogy vigyázzba vágta magát, és feszesen tisztelgett. A kerékpárok csukladoztak-nyikoroztak a visszafojtott nevetéstől. Más említésre méltó nem történt.

Hanem az általános jókedv nem ragadt át mindenkire. A Favorit és a Hattyú 26 csendes szomorúsággal gurultak egymás mellett. A többiek nem érezték illendőnek, hogy faggassák őket. Nem is tudnánk meg szomorúságuk okát, ha a Pajtás oda nem hajt melléjük, és nagy pimaszul meg nem kérdi:

– Hát ti miért lóगतjátok az orrotokat?

Elég furcsa kérdés. Én a magam részéről nem tudom, a kerékpárok hol tartják az orrukat, vagy hogy van-e nekik egyáltalán. De mindegy, a két bicikli válaszolt. Elmondták, hogy gazdáik, Réka és Dani egy időben rengeteget bicajoztak együtt, de sejtethető, hogy egyéb idejüket sem szívesen töltötték egymástól távol. Bizony, ez szerelem volt a javából. Aztán összevesztek, még hozzá valami apróságon, ahogy ez lenni szokott. A veszekedést azonban nem követte kibékülés, sőt. Kölcsönösen biztosították egymást, hogy többé látni sem kívánják a másikat, fel is út, le is út. Aztán Réka összejött egy Akó nevű fiúval...

– Micsoda név! – szólt fitymálóan a Camping.

– Az hagyján. De még csak biciklizni sem tudott!

– Micsoda?!

– Őrület!

– Röhej!

... de egy hét után kirúgta, mármint Réka ezt az Akót.

– És azóta?

Azóta semmi. Réka sűrűn szipog és a szemét törölgeti, de ahhoz büszke, hogy megkeresse Danit. Dani folyton sóhajtozik, de ahhoz nem elég bátor, hogy fölkeresse Rékát. Ráadásul azt tudja, hogy jött Akó, de azt nem tudja, hogy Akó ment is.

A társaság sajnálkozását fejezte ki a szomorú eset miatt. Többen úgy érezték, hogy a Réka és Dani közti gyengéd szálak talán kerékpárjaikat is összefűzték, azért gurulnak ezek ketten olyan közel egymáshoz, hogy olykor össze is koccan a kormányuk. (Pedig a Csepel nyomatékosan mondta, hogy mindig csak libasorban.) Idővel elmúlt a társaság rosszkedve, ahogy ez már lenni szokott, ha valamely szomorú történetnek nem mi vagyunk az elszenvedői. Újból kezdődött az általános beszélgetés, csak a hollandi gondolkozott valamin. És a Pajtás, de ő annyira vigyorgott, hogy rögtön látni lehetett, valami kópéságon töri a fejét. Így is volt.

*Orrod krumpli, szemed fakó,
nem vagy biciklire való,
hej, de buta vagy te, Akó!*

Ezt a versikét agyalta ki a szemtelen Pajtás. De most legalább volt annyira tapintatos, hogy magában tartsa.

Közben az eső elállt, rövid időre a lemenő nap is kisütött, vörös-aranyba vont a tájat. És amikor a legszebb volt, amikor már éppen gyönyörködtek volna benne, megszólalt a főnök.

– Kedveskéim, ideje visszafordulnunk.

A többiek szívesen tiltakoztak volna, de a „kedveskéim” megszólítás megtette a hatását. Mindenesetre, mielőtt tényleg megfordultak, egy percre megálltak, nézték a mezőt – mintha kigyulladt volna a kezdődő alkonyatban. Aztán az Ukrajna felsóhajtott.

– Pajgyom – mondta, amit mindenki megértett, anélkül, hogy a szót magát ismerték volna.

Elindultak visszafelé. És megint a kis, meghitt beszélgetések. Mire visszaértek kiindulási helyükre, teljesen beesteledett.

– No, ez kellemes volt – mondta a Csepel. – Remélem,

mindenki jól érezte magát.

Hát persze, mondták a többiek, remek kis túra volt. Elkezdődött a búcsúzkodás, de akkor a hollandi szót kért. Várakozóan nézték.

– Öhm... nem tudom, mi a véleményetek, de... nos, ha valakinél egy idegen bicikli bukkan föl, akkor (ha becsületes) megpróbálja visszajuttatni a gazdájának, nem?

– De honnan kéne tudnia, ki az idegen bicikli gazdája? – kérdezte a Camping.

– Hát, mondjuk, fölismeri – felelte a hollandi.

– Húha! – kiáltotta Schwinn-Csepel. – Már értem!

– Csak nem arra gondolsz, hogy... – kérdezte a Hattyú 26.

– De, éppen arra – mosolygott a gróf úr.

Végül már csak a főnök nem értette, hát elmagyarázták neki. A Hattyú 26 ne Rékához menjen haza, hanem Danihoz, a Favorit ne Danihoz menjen haza, hanem Rékához. Aztán majd másnap... ugye, világos?

– Hm – mondta a Csepel –, úgy egyeztünk meg, estére mindenki hiánytalanul megkerül.

– Vajon mi a véleménye tiszteletbeli elnökünknek? – kérdezte az Ukrajna.

– Szerintem próbáljuk meg – mondta a Camping.

Erre kitört az éljenzés, mindenki dicsérte a hollandit az ötletért, jókívánságokkal látták el a szerelmeseket, aztán szétszéledt a túrázó társaság.

Ki-ki visszabújt helyére a sufnikba, tárolókba, garázsokba, és elégedetten gondolt a görbe napra, melyet gazdája pajkos kijátszásával csapott. Vagy éppen a Favorit és a Hattyú 26 esélyeit latolgatta.

A rendőr is alváshoz készülődött. Ágyába vette hálógumibotját, magára húzta a takarót, de nehezen jött álom a szemére, és azt kérdezgette:

– Végül is kinek tisztelegtem én ma?

JÓLESZ GYÖRGY

Jó úton járunk?

*Az életet már megjártam,
Többnyire csak gyalog jártam.
(Arany János)*

Jó úton járunk? Nem könnyű válaszolni. Mert kinek ez, kinek az az út jó. A földút keskeny, egyenetlen, nem lehet rajta autóval száguldani. Csak lovaskocsival kocogni, vagy biciklivel tekerni. Gyalogjárásra viszont kiválóan alkalmas, hát még ha valaki éppen nem siet. Hanem például túrázik, vagy csak sétál. Mint én

**Az emberek
sietnek. Nem
érnek rá
nézelődni. Mire
észrevennének
valami szépet
az út mentén,
már régen el is
hagyták.**

most. Kiszellőzteti a fejét. Le-lehajol egy virághoz, érdekes kavicsshoz, hogy közelebről, alaposan megnézzé. Hogy gyönyörködjön az apró részletekben, a pici szépségekben. Közben azon gondolkozik – lenézve a nagy útra –, hogy az bizony más világ. Ott az emberek sietnek. Nem érnek rá nézelődni. Mire észrevennének valami szépet az út mentén, már régen el is hagyták.

Mikor gyerek voltam, üdvrivalgásba törtünk ki a testvéreimmel, ha az autó, amelyben ültünk, elérte az óránkénti 100 kilométeres sebességet. Ma viszont ezeken az óriási, széles utakon rosszállóan néznek arra, aki „százzal döcög”. Mert minél hamarabb el szeretnének jutni valahova. Lélekben tehát nem is ott vannak az utazók, ahol a testük, hanem egy távoli célban. A gondolataik nem „itt és most” járnak, hanem „ott és majd”. Persze hiába is mennének lassan! Észre sem vennék az út menti réten az angolperje kicsiny kalászában billegő portokokat.

Nini! Egy béka. Éppen a lábam előtt baktat át a földút túloldalára. Megállok. Leguggolok és közelről figyelem igyekezetét. Örülök, hogy tudom, mi dolga volt ennek a békának az út egyik oldalán, s most miért igyekszik – a maga béka-tempójával – a másikkra. Ezen az oldalon, az erdőben él. Itt van a „lakása”: egy gödör a talajban. De ott lent, az autótól túloldalán van a tó, ahova most el kell jutnia. Viszi az ösztöne. Szaporodási időszak van. Ott kell leraknia a petéit, amelyekből majd békaporontyok – ebihalak – bújnak ki. Peterakás után természetesen visszajön ide, de most ott van halaszthatatlan dolga. Én meg csak nézem, ahogy cammog rendíthetetlenül előre. Lassan, de biztosan. Lassan, mint én.

És megborzongok. Mert lehet, hogy amikor odaér majd a nagy betonútra, az autóval száguldozók is találkoznak velem: szétlapítják a kemény gumikerekekkel. Talán még bosszankodnak is, ha megcsúszik rajta a kocsikereke.

Mi – a „fejlett világ” lakosai – egyre hosszabb, szélesebb autópályákat építünk. És ezeken egyre több autó suhan végeláthatatlan sorokban. Mert sietünk. Mert OTT akarunk lenni. És minél hamarabb. Lehetőleg azonnal. Nem érünk rá kicsiny részletekkel, pici szépségekkel és érdekességekkel foglalkozni. Nincs gondunk kavicsra és békára.

Jó úton járunk?

VICTOR ANDRÁS írása | SZEKERES TAMÁS fotója

Szúnyog-koncert

Minden csendes, fülledt nyári éjjel,
dacolva hálóval, sőt, pókveszélyvel,
apró, titkos ajtókon át biztos
bejut néhány álnok, csípős nyelvű dalnok,
és koncertet tart ott,
ahol éppen alszol – szapora szopránjuk
mint a penge, karcol.
Takaród alatt is ugyanúgy rád lel,
gyors csapásod elől szintén kitér bármely
fiatalabb, nem túl ittas szúnyog;
egyszerűbb, ha kardalukat megszereted,
s te is velük zúgod:

*Zzzzenére szállok le reád,
zümmögésem szerendád,
add érte csak fél csepp véred,
tapsot semmiképp nem kérek!
Beléd zúgtam, megszedítesz,
szurkálódásom szelíd lesz,
megcsipkedem arcocskádat –
holnap meg már hatkor várlak!*

POLGÁR TERÉZ ESZTER verse | LÁSZLÓ LUCA rajza

>> SZELLEMVASÚT

avagy a szűk kalittól az Óperenciás-tengerig

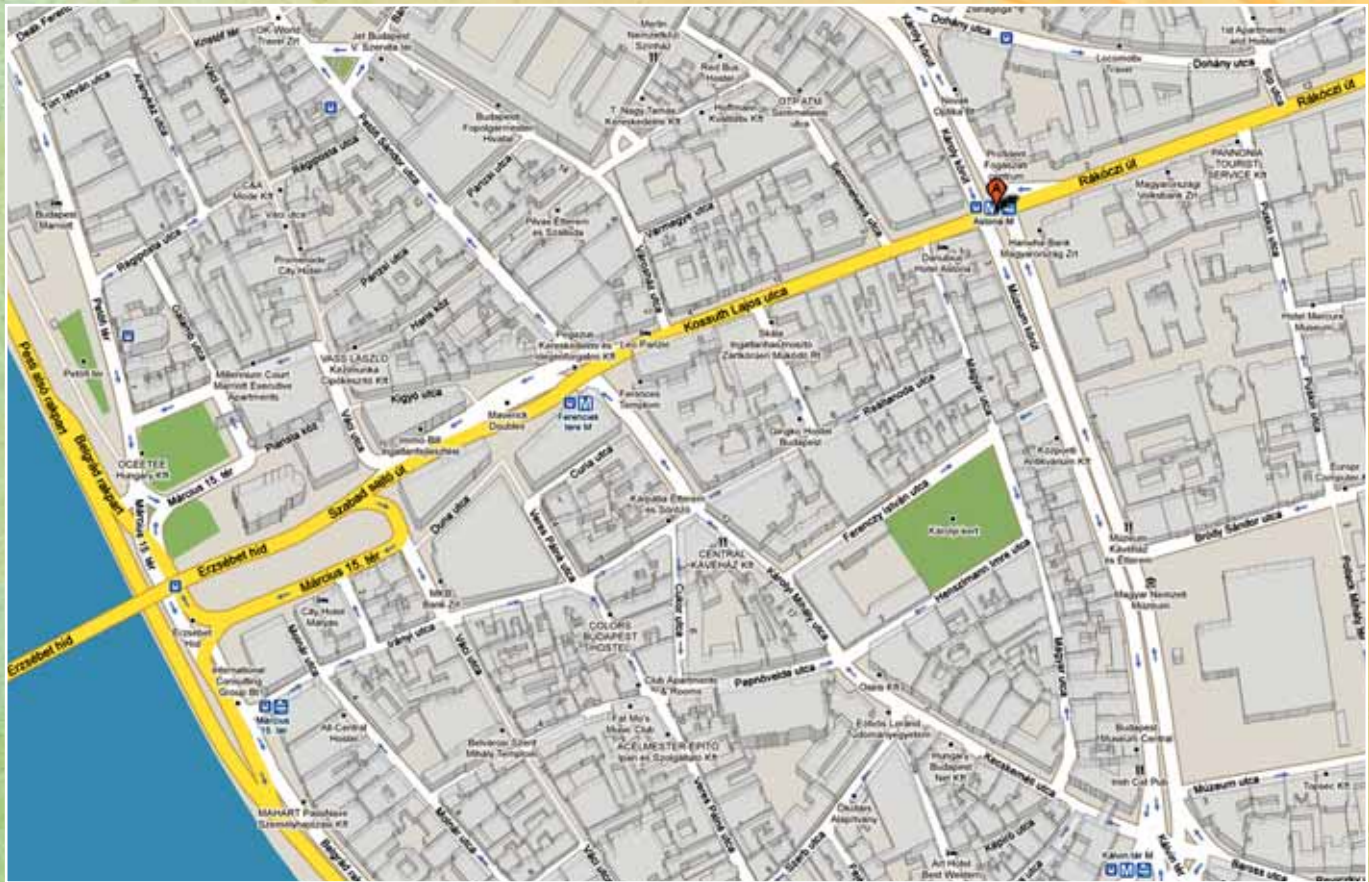
A múltkor Karinthy Frigyes gyerekkori írásából idéztem, és remélem, meg is győztelek, hogy a gondolat a leggyorsabb „közlekedési eszköz“, még a szárnyas Pegazus, sőt, egy szempillantásnyi idő se kell, hogy ott legyünk, ahol akarunk. Óceánokon és földrészekon kelünk át, meg persze évszázadokon és évezredekken. Az egyetlen, ami utazásunkhoz feltétlenül kell – mert nélküle zavaros és unalmas a kaland –, némi tudás, pontosabban „helyismeret“. Vagyis mielőtt elindulunk – még a nekiiramodás előtt –, jó, ha először is kimondjuk magunkban, hová és milyen korba szeretnénk eljutni. Kínos volna, ha gondolatlanul, csak úgy elsodródnál valahová, és magad sem értenéd, mi történik ott, ahol vagy.

Egy icipici, szobának is alig nevezhető zugot keresünk most fel, ahol Petőfi Sándor éppen a *János vitéz*t írja. Az elbeszélő költeményt ismered, a költőről már sok mindent tudsz – mehetünk? Hopp, már ott is vagyunk! De rettentő szűk ez a hely! Szerencse, hogy igazán, testesen nem kell nyomakodnunk, elég látni az alig huszonkét esztendőös Petőfi bezártságát. Furcsa szembesülni a ténnyel, hogy a lobbanékony, energikus fiatalember egy sötét cellácskában viszi hetedhét határon át Kukorica Jancsit. Át Tatárország hegyes-völgyes tartományán, a törököktől dúlt Franciaországon, az óriások birodalmán – egészen Tündérorszáig.

Amíg nézed őt – nekem úgy tűnik, mozog a szája, és a vers ritmusára mozog karja-lába is, néha toppant, és bele-belecsap a levegőbe, megszívja pipáját és sietősen fúj; valósággal vágni lehet itt a füstöt. Mindenesetre, amíg mustrálgatod a helyet, és magát Petőfit, gyorsan elmondok néhány tény. Most már, tudom, képes vagy, hogy egyszerre figyelj rá és rám.

Nos, az alacsony, vékony, csupa tűz fiatalember már sokfélét próbált – katonáskodástól a színészetig, házitanítókodástól a fordításig –, s ennek az 1844-es esztendőnek az elején Pestre gyalogolt, hogy Vörösmarty Mihály segítségével kiadassa verseskötetét. Most, amikor bekukkantunk hozzá, segédszerkesztő a Pesti Divatlap című újságnál, és főnöke, Vahot Imre ad neki szállást a saját lakásában. Ó, ne hidd, hogy jóságból vagy irodalomszeretetből. A szerkesztő alaposan kihasználja költőnket, szerény fizetésébe komoly tételként számolja a „lakást“ – ami csupán egy függönnyel elkülönített kamra. Cselédszobának is nevezik. A pesti házak jó részét egyébként nem is utca és házszám szerint jelölik, hanem a tulajdonos neve után, így az épület, amelynek második emeletén Vahot lakást bérel, a kocsigyáros Kölber nevét viseli.

Azt mondod, ismerős a környék, talán fotón láttad, és a tájék emlékeztet egykori metszetekre is? Persze, hogy láttad. Ma a budapesti Astoria szálló áll a Kölber-ház helyén. A Hatvani utca és Magyar utca sarkán vagyunk – meg

ne tévesszen, hogy a Hatvani utcát a mi időnkben Kossuth Lajos utcának nevezik! Pár lépéssel arrébb működik Landerer és Heckenast nyomdája, nemsokára, 1848. március 15-én vagy ötezer ember tüntet itt, míg kiszedik, kinyomtatják a forradalom tizenkét pontos követelését meg a *Nemzeti dal*t. Ha érdekel – biztos vagyok benne, hogy érdekel –, szellemvasutazásunk után nézd meg a térképen, milyen közeli a forradalom többi nevezetes helyszíne is, milyen kicsi területre zsúfolódik minden: itt a Pálvax Kávéház, ott meg a Nemzeti Múzeum! De ne kapkodjunk, vegyük alaposabban szemügyre ezt a Kőlber-házbeli szobát! Az ablakot félig eltakarja a lépcső, jobbról a kiszögellő konyha tetőzete fogja el a világosságot – no meg a szemközti ház tűzfala. Rögtön érthető lesz, miért fohászzkodott három hónappal ezelőtt Petőfi *A naphoz*:

*Elballag kelmed fölöttem
Minden istenadta nap,
Kis szobám kelmedtől mégis
Egy sziporka fényt se kap.*

*Olyan sötét van benne, mint a...
Majd kimondtam, hogy mibe';
Legyen egy kis embersége,
S nézzen kelmed néha be.*

A napocska persze sem akkor, sem azután nem segíthetett – a gondolat azonban igen! Amikor Kukorica Jancsit elkergeti nevelőapja, s az árva fiú elbúcsúzik árva Iluskájától és nekivág a világnak, nem sejti – de gyanítom, a mesét költő Petőfi sem sejti még –, mennyit kell gyalogolnia, lovagolnia, hajón hányódnia, griffmadár hátán repülnie és óriás vállán utaznia. Ebben a szobában, amit évtizedekkel későbbi emlékezésében maga Vahot is „szűk kalit“-nak nevezett – itt érezni igazán, micsoda erő kell ahhoz, hogy zsványokat és sárkányt legyőzve, de leginkább a saját elhagyatottságán felülkerekedve Tündérorszáig vigye Jancsit a lába. Emlékszel, hányszor küszködik a legmélyebb kétségbeeséssel?

*...nem nézte egy szemmel sem, hol az ut,
Neki úgyis mindegy volt, akárhova jut.*

Vagy a zsványoknál:

*Nekem nem kedves az élet, hát közétek,
Bárkik vagytok, egész bátorsággal lépek.*

Hanem a keserűség sohasem veszi el az eszét és tisztességét. Ahogyan a mesehősre oly sok mindenben hasonlító „szülőatyjáját“, Petőfiét sem. A szűk helyen, szűkös körülmények és szűkös lehetőségek közepette tervezi-színezi a kivívandó világszabadságot. Szerelmet, barátságokat akar, szabadon megjelenő sajtót, és nem mellékesen nagy költőnek készül. Mi meg – a saját korunkból – jól látjuk, hogy kevés ember váltott be olyan sokat (és milyen rövid idő alatt!) vakmerő ábrándjaiból, mint ő.

És nemcsak makacssága, elszántsága, lelki ereje bámulatos, hanem az is, ahogy világosan látja saját helyzetét. Most mintha te meg én – meg ő is figyelné magát.

János vitéz történetében egyébként nem nehéz felfedezni, mi hajtja a hőst, és a hőst teremtő költőt. A rengeteg megpróbáltatás után egy mozdulatlanak tetsző tenger partján látjuk vitézünket. A parton halászkunyhó áll, az öreg halász szakállá térdig ér – már ahogy a mesékben szokás –, s amikor hősünk kedvesen megkérdezi:

*Ha szépen megkérem kendet, öreg bátya,
Átszállít-e engem tenger más partjára?*

– a halász nagyon is hihetően bizonygatja, hogy szíves-örömmel teljesítené a kérést, csak hogy az lehetetlen, mert *se vége, se hossza ennek a tengernek* – ugyanis az Óperenciás fekszik előttük. A szóra – hogy ÓPERENCIÁS! – nagyot dobban János szíve, lelkesült kiáltásába bele se tudja préselni örömét: még hogy lehetetlen! De hiszen annyi minden tűnt már lehetetlennek – *Annál inkább vagyok hát kíváncsiságos* – rikkantja; s tudod, akkor hívja sípszóval az óriást.

Vajon a nagy kalandokhoz legelőbb is kíváncsiság kell, ami a legszűkebb „kalit“-ot is végtelenné tágítja?

>> IDŐJÁTÉK

Mária

Csak Lukács evangéliuma említi, hogy amikor az Úr elküldte Gábiel angyalt a Názáretben élő Máriához, és hírül adta a lánynak, hogy hamarosan fiút szül, a szűz ugyancsak kételkedett. Gábiel elmondta, hogy a Szentlélek erejétől fog megtermékenyülni, s ezért a gyermek Isten Fia lesz. Aztán hozzátette, mintegy bizonyágként, hogy lám, Mária rokona, Erzsébet is „fiút fogant öregségére, és már a hatodik hónapjában van“. Erzsébet – némely történetváltozatban Mária anyjának testvére volt – férjével, Zakariás pappal szeretetben élt, és híresek voltak erényességükről, de nagy szomorúságukra nem született gyermekük. Egyszer aztán megjelent az idős Zakariás előtt az Úr angyala – már a zsidó Bibliában is ő tolmácsolja a rendkívüli gyermek-áldásokat –, s kinyilatkoztatta, hogy meghallgatásra talált könyörgésük: Erzsébet fiút szül, akit Jánosnak neveznek el.

Mikor az angyal Máriánál járt, és nem is „megjósolta“, hanem tényként közölte a csoda bekövetkezését, a názáreti lány felkerekedett, és meglátogatta Erzsébetet. „Amikor Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, megmozdult a magzat a méhében. Megtelt Erzsébet Szentlélekkel, és hangos szóval kiáltotta: „Áldott vagy te az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse!“... Mária Erzsébettel maradt három hónapig, azután visszatért otthonába“ – olvassuk megint csak Lukácsnál. Vagyis Mária egészen János, a később Keresztelő Jánossá lett fiú születéséig maradt néjénél.

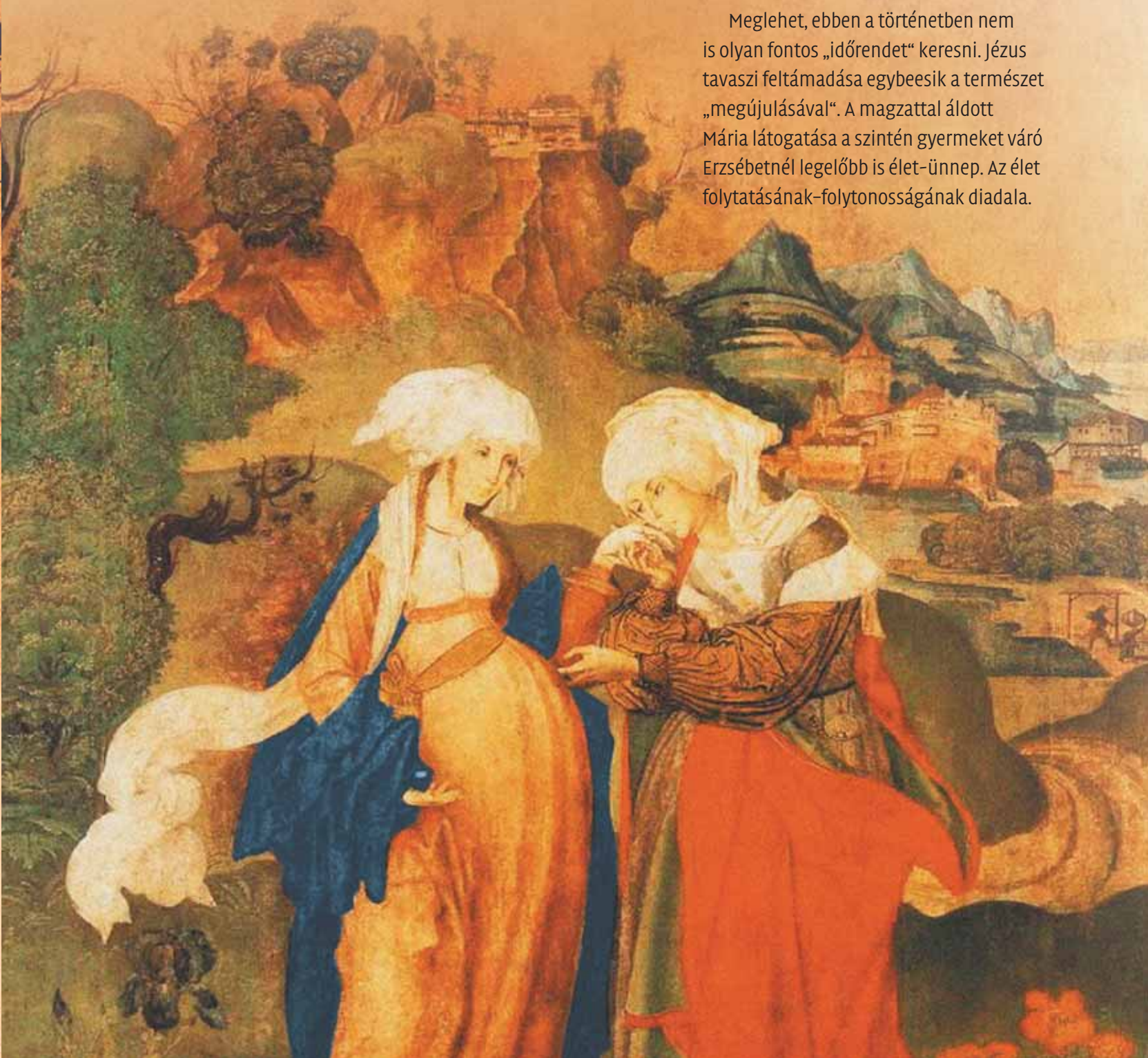
M. S. mester (akiről semmit nem tudunk, még a nevét sem ismerjük, csak ezt a kép alá rótt monogramot) 16. század elején készült gyönyörű festményét (*Mária és Erzsébet találkozása*) nézve könnyen zavarba jövünk. Hisz semmi kétség: a gyermekkel viselős nő Mária – a kék köpeny vagy kendő mindig eligazít! És Erzsébet gyöngéden arcához vonja az Isten-anyja kezét. Szeretetteli és finom a mozdulat, nem nevezhetjük alázatosnak, de benne van az „igazi“ kiválasztott elismerése. Még különösebb, hogy a 13. századtól az egyház hivatalos ünneppé nyilvánította Mária látogatásának napját – a terhességre utalva úgy mondták: a „nehézkés“ Mária ünnepe, megkülönböztetve a többi Mária-naptól –, s ez július 2-a volt. Csakhogy jó pár nappal előbbre, június 24-re tették János születését. A dátumok itt alaposan megkavarták a történetet. Már Lukács sem egészen következetes: azt írja, Erzsébet hathónapos terhes, majd hogy Mária köszöntésekor megmozdult a magzat – holott azt a kismamák már jóval előbb érzik.

De ha feltétlenül „számolni“ akarunk: Jézus december 24-én született, ezzel összhangban az angyali üdvözlés márciusban volt – s valóban, március 24-e máig Gábiel arkangyal ünnepe. Eddig minden pontosnak, jól követhetőnek tűnik. Az is, hogy János fél esztendővel előbb született Jézusnál.

Hanem a festmény nyári tájba helyezi a két várandós találkozását. Nem Zakariás házában, még csak nem is a ház előtt fogadja az idősebb a fiatalabbat, hanem a pompázó szabad természetben. Nézd csak meg! Hogy virít az írisz és a pünkösdirózsza! Ez a két virág éppúgy Máriához tartozik, őt jelképezi, mint a kék lepel. Mikor volt hát az a nevezetes találkozás, és melyikük volt közelebb a szüléshez?

A 17. században mindenesetre megváltozott a július 2-i ünnep neve: azóta Sárlos Boldogasszony, s már inkább az aratást-betakarítást köszöntik ilyenkor. De az anyaság meg a termékenység minden nép kultúrájában, képzeletében szorosan össze is tartozik.

Meglehet, ebben a történetben nem is olyan fontos „időrendet“ keresni. Jézus tavaszi feltámadása egybeesik a természet „megújulásával“. A magzattal áldott Mária látogatása a szintén gyermeket váró Erzsébetnél lefelőbb is élet-ünnep. Az élet folytatásának-folytonosságának diadala.

Róka

Egy kis róka, egy ilyen
lompos farkú, hegyes fülű,
ravaszdi, ám mégis együgyű
kis róka mit csinál?

Mit csinál reggel,
délben,
este?

És mit, mikor az erdőt
az éjszaka korma belepte,
és zörög az avar, reccsen az ág,
zúgnak a súlyos lombú fák,
bagoly huhog, s holdfény szítál,
mondd, egy ilyen kis róka

mit csinál?

Mit csinál hétfőn,
kedden,
szerdán,
és főleg csütörtökön?

Szívében bánat tanyázik-e,
vagy farkát csóváló öröm?
S ha eljön a péntek,
el a szombat,
és el a vasárnap,
– mert a napok jönnek, mennek,
sőt repülnek, szállnak –
mondd, ez a lompos farkú, hegyes fülű
ravaszdi, ám mégis együgyű
kis róka mit csinál?

Tavaszi van: kócos, fényes,
ibolyaillatú tavasz van,

madárszárny karcolja össze az eget,
halak fickándoznak a patakban,
mindenki örvend, aki él:
a bogár,

a lepke,
a fűszál –

ilyenkor vajon kis rókánk mit csinál?

És ha jön a nyár, a nyár,
s a nap, mint tüzes kemence fűt,
s ájultan liheg a lomb, és
aranyboglyák lobognak mindenütt,
az erdő is kókad, álmosan
hasal a csönd a lány mohán,
verítékcseppek csillognak
a fölhevült szikla homlokán,
s pipacstól véres a rét,

és áll a lepkebál –
mondd, ó mondd nekem,
nyáron a róka mit csinál?

És ősszel, midőn
hervad a virág, hull a lomb,
s melledet túrja, döfködi szíved,
mint földet a vakond,
s a füttyös madárnép is mind
tova, messze száll –
Ősszel, ősszel
a róka mit csinál?

Már itt a tél, a jégfogú,
deres, darás vicsorgó ordas,
mint kasaél peng a fagy,
az éj ha csillagos, ha holdas,

s a hallgatag erdőkre
lassan hó szítál.
Aki teheti, fűtőzik.
S a lompos farkú mit csinál?

Ha tavasz,
 ha nyár,
 ha ősz,
 ha tél,
az a kis róka,
az a lompos farkú, hegyes fülű,
ravaszdi, ám mégis együgyű
kis róka nappal a vackán henyél,
rejtőző rókalyuk mélyén pihen.
Szemét lehunyva álmodik,
úszik a langyos semmiben,
hol a veréb is lúddá változik.
Máskor, hogy az időt múlassa,
S főleg, hogy eddze izmait:
farkával játszik, akár a macska,
majd megfeszíti testét,
 mely karcsú, mint a híd.
Nappal a róka szelíd szőrcomó,
bújik titkos rejtekén,
míg odakünn a nap süt,
 szél fúj,
 esik az eső,
 vagy hull a hó.

De ha leszáll az éj,
s leplével mindent eltakar,
a róka vadászni indul:
lábai alatt föl se szisszen az avar,
olyan vigyázva, olyan puhán lép,
hogy neszt ne üssön.

Mint árnyék suhan a fák között,
a holdfény csurgatta ezüstön.
Hűvös éji szél lengedez,
s ő a légsodrásba szimatol,
s tudja, érzi már
ha zsákmány lapul valahol:
alvó nyúl, óvatlan madár
hopp! állkapcsa foglya lesz.
A tóparton vadkacsa bóbiskol,
s míg a nád, a sás neszez,
a róka lecsap rá, gyors mint a villám!
Már a lyukához fut vele
Mára megvan a vacsora,
a vadkacsa finom csemege.
 Olykor persze csak pocok
 vagy egér akad
fogára, de ő nem válogat,
ha gyötri az éhség.
 Van úgy, hogy
a faluban kövér tyúkot rabol
– életveszélyes kaland! –
nyomában egy falka eb lohol
csaholva,
 s ő irháját menti,
s ha szerencséje van,
 s az erdő elnyeli,
nyomát kuvasz és komondor
– seregnyi vitéz – már bottal ütheti.
A róka, mondom, nagy vadász,
 ám olykor bizony ő veszít:
amikor sem a jó szimat,
sem a gyors láb nem segít,
zsákmány nélkül marad, s éhezik.

FECSE CSABA

>> NÉZZÜK EGYÜTT

Anna Margit képeit!

Az *Önarckép medallionnal* az 1940-es évek elején készült, amikor a fasizálódó Magyarországon egyre embertelenebbé vált az élet a zsidó származású festőművész házaspár, Anna Margit és Ámos Imre számára. Egy festőiskolában találkoztak a harmincas évek elején, és fiatalon összeházasodtak. 1937-ben elutaztak a világkiállításra, Párizsba, ahol megismerkedtek a modern művészet egyik meghatározó mesterével, Chagall-lal (ejtsd: sagall), és biztatást kaptak tőle. Hazatérve Szentendrén dolgoztak.

A negyvenes évektől a kegyetlen törvények alapján Ámost újra meg újra kényszermunkára vitték. Felesége, mint ez a szobabelsőbe zárt, félelemtől és reménykedéstől feszült önarckép is mutatja, várta szerelmes társát, várta még jóval azután is, hogy Ámost megölték. A tragédia Anna Margit egész életét, művészetét áthatotta: bábuai, bohócai, szenvedő figurái tanúskodnak erről. Szinte mindig önarcképek, és komédiás voltukban is szomorúak. Szentendrén nyílt meg a művésznő kezdeményező adományozása nyomán az *Ámos Imre – Anna Margit Múzeum*. A festőnő '91-ben halt meg, és kívánsága szerint itt, a kertben temették el.

Nézzük most a *Bohóc-fríz* alakjait. (*fríz*: német eredetű, többjelentésű szó, itt az építészetben használatos homlokzati dísztövelemek sávjára utal). A három bohócot a mutatvány *előtti* vagy *utáni* pillanatban látjuk, amint üdvözlik a közönséget vagy megköszönik a tapsot, de hogy a porond hol van, a műsor milyen helyen játszódik, cirkuszban-e, hogy van-e közönség egyáltalán – mindez meghatározatlan. A háromalakos csoport egységes öltözetű, kiegyensúlyozott tartású.

Csak a középen álló bohóc vastagon kifestett, torzított arcát látjuk – kék alapon széles-piros orr, feketével körülrajzolt szem. Várakozóan és egyenesen ránk néz, mintha kérdezne. Az egyik szélső bohóc *háttal áll és fölemeli*, a másik *előrehajol és lehajtja* kopasz fejét. Zsákszerű ruhát viselnek, kívül-belül egyek ők hárman, egy húron pendülnek. Mondhatjuk-e, hogy a háromszor egy bohóc a világ közepén lévő porondon áll?

A *Bábu* is ott van, egyedül van. Egy bábu, és ennyi az egész. Csakugyan? A kép, ahogy Anna Margit megfestette, élettel teli, a bábu az emberre vall, alkotójára. De nézőjére is, mert ő is teremti – azzal, amit beleképzelsz. (A néző, olvasó, hallgató mindig alkotótárs is!) Ha nemcsak rápillantunk, de a részleteket is megfigyeljük, észrevesszük, hogy az összeszögelt testhez képest aránytalanul nagy, fekete-lila gömbfej ugyanazzal a szenvedő tekintettel néz vissza ránk, mint a fríz középső alakja, és bot-karját is úgy tartja. Sárga-kék ruhája rikítóan könnyű, bohócos: ellenpontozza a sötét, súlyos, repedezett, kopasz koponyát... Kopasz? De hiszen egy piros hajgumival összefogott, levágott copf lebeg felette... Milyen kép ez? Azt is láttatja, ami képzeletbeli? Így idézi meg a bábu történetét?

Bohóc kék-piros csíkos trikóban – a poszteren lévő kép címe ezúttal is tárgyilagos, pontos. Talán csak azt illeszthetnénk még a megjelölés elejére, hogy „öreg”. Pedig a *vastagon* kimázolt arcú bohócot *vastagon* felhordott festékekkel megjelenítő képen a valódi vonások nem is érzékelhetők, minden olyan harsány, szabályos, a trikó kék-pirosa, a csengős sipka sárga szarvként lehajló ága a hozzávaló zöldes kesztyűvel, és a fodros gallér – legfőképpen azonban a fülig érő száj és a bumszli orr fölött ülő szem harmóniája, rezzenéstelenül finom derűje vonzza a nézőt. Ezért mondható, hogy öreg. Ez a bohóc tudja, hogy ő bohóc, kettős lény, sírva nevetető, vidám és szomorú, esetlen és pompázatos egyszerre. Szóval: szeretnivaló.

A dal szárnya

„A dal szárnyára veszek” – írta Heinrich Heine (ejtsd: hejnrih hejne) német költő. A vers kezdősora egyben a címe is, és szinte kínálkozik a gondolat: hát persze! A tánc a dal szárnya! Ám mielőtt a táncról mesélnék, jobb, ha egyelőre a föld közelében maradunk. Hiszen táncoló testünk is a földhöz kötődik, és alkalomadtán onnan rugaszkodik el. Kevés földközelibb cselekvés, művészet van a táncnál, ha csak a palántázást nem számítjuk a művészeti ágak közé. És miért

Táncoló testünk is
a földhöz kötődik,
és alkalomadtán
onnan
rugaszkodik el.

ne? A tánc és a földművelés nem is esik egymástól messze: törzsi kultúrákban léteznek olyan táncos szertartások, amelyek a bőséges termést és a kedvező időjárást hívják. Istenséghez vagy valamely felsőbb hatalomhoz fohászkodnak így. Nem szavakkal, hanem mozdulatokkal. Bizony, ez maga a varázslat!

De ha a táncot általában a földön műveljük, hogy jön ide a repülés? Mit jelent a „dal szárnya”?

Előfordult már veled, hogy valahol zene ütötte meg a füled, és egyszerre azon kaptad magad, hogy a lábad veri a taktust? Azután talán fölálltál, jobbra-balra lépegettél, mozgott a csípőd, a derekad, a törzsed és a kezed. Oda sem figyeltél, ment magától. Bárcsak minden ilyen könnyű volna! A tested felveszi a ritmust – a zene tovább rezdül tagjaidban – folytatódik benned, ahogy a madár a szárnyában!

A tánc bizonyos szempontból a legegyszerűbb önkifejezési forma, a legközvetlenebb nyelv: olyannyira természetes, hogy még a csimpánzok is hajlamosak tánusra perdülni, vagy legalábbis tánusra hasonlító ritmikus mozgást végezni, pusztán a saját örömeikre! Még a zenét sem kell mindig bekapcsolnunk, mert a mozdulatokból, a lépések koppanásából is kialakulhat a ritmus. Gondoljunk csak a virtuóz sztepptánusra! De éppen az „eszköztelenség”-ből fakad a tánc nehézsége: a táncos nem rejtőzhet el valamilyen tárgy mögé, nem kapaszkodhat a hangszerébe, mint a zenész, az ecsetbe, mint a festő, vagy az írószerszámba, mint az író. Minden, amit csinál, azonnal látható.

Ha az ösztönös mozdulatokat megjegyzi és persze kiegészíti más, tetszetős, kitalált gesztusokkal és lépésekkel, rendszert alakít ki: így jönnek létre a különböző táncstílusok, táncfajták. Legelőször a népi táncok. Aztán egyes emberek, profi táncosok gondolták tovább az elemeket, és létrehozták a „múttáncokat”, majd az előadásra szánt színpadi táncot.

A néptáncok szoros kapcsolatban vannak a földdel – ezt megfigyelhetjük több afrikai, törzsi táncban. A mozgások az európai szemnek gyakran tenyeres-talpasnak tűnnek, mert lényegük, hogy az ember minél nagyobb felületen érintkezzen a talajjal, és testének középpontja minél közelebb legyen a földhöz. A test ugyanakkor függőleges marad, mert a táncos gyakran az égben lakó istenség felé közvetíti a kéréseket és a hálát. Az ég felé fordulásban lesz „szárnyaló” a tánc. Ilyen ima-táncra Indiában is találunk példát, de azok rendkívül kecsesek: aprólékosan

kidolgozottak, finomak, és nemcsak a végtagok meg a törzs, hanem még a szem és a szemöldök mozgása is árnyalja a közlést. Az egymás után következő mozdulatok úgy alakítanak „mondatokat”, ahogy a beszédben a szavak. Így mesél a táncos történeteket.

A mesélő jelleg a magyar néptánctól sem idegen. Ünnepeken, esküvőkön is előadnak, „játszanak” dramatikus (színdarabhoz hasonló) táncokat. A különböző tájegységeken kialakult táncformákat *dialektusoknak* nevezik. Ez eredetileg „beszédmodort” jelent, amit magyarul „nyelvjárás”-ként ismerünk. Ugye, milyen sokat elmond, ahogyan a „nyelv” és a „járás” szó összekapcsolódik?

FÁBIÁN EMESE

Szójátsszótér

„A mi nyelvünk... határtalan és szabad, korlátlan terület, ahol alkotni, játszani és táncolni lehet. Gyönyörű tornája, játéklabdája a... gyermekeknek és a zseniknek.”
(Kosztolányi Dezső: *A magyar nyelv*)

Hangösszevonó

Játékszabályaink megengedik, hogy az alapszó két azonos rövid magánhangzóját egy hosszúvá vond össze. Lehetővé teszik a hangok eredeti sorrendjének módosítását is. Ezek szerint formálhatsz ragozott vagy ragozatlan szavakat a feladványok megoldásaként.

Minta

arató

ártó
órát
táró

egere

éger
éger
égre

fekete

féket
kefét

rokona

karón
rakón
rónak

tarja

járt
tárj

Feladványok

elviszi

orosz

serte

ürüt

vajadat

Szószegélyezés

Szegélyezd az alapszót elöl is, hátul is egy-egy mássalhangzóval! Ha szerencsésen választod meg és helyezed el a szegélyező hangokat, több szótári alakot hozhatsz létre. Ragos szókat és tulajdonneveket most nem fogadunk el.

Minta

apu

kapus
lapul
lapus
szapul

elme

felmegy
jelmez

idő

kidől
midőn

iga

higany
vigad
vigasz

ima

csimasz
kimar
pimasz
szimat

Feladványok

adu

agya

elve

ige

íja

Hangváltásos szóhasadás

Milyen mássalhangzóval kell helyettesíteni a kiemelt hangzót, hogy az alapszó kétfelé hasadva szókapcsolattá váljon? Egy vagy több megoldás lehetséges?

Minta

egérúton

egész úton

szétfúj

szél fúj

elhitte

eb hitte
egy hitte
ez hitte

kérvény

kék vény
kész vény
két vény

önarckép

öt arckép

Feladványok

különösség

mártás

névnap

szavalhat

vandál

HERNÁDI SÁNDOR

Ősnyelvtan

„Amikor a felnőttek valamilyen dolgot megneveztek, hangokat hallattak és sokszor a testüket is a megnevezett tárgy felé mozdították, néha rá is mutattak. Én pedig láttam és felfogtam, hogy azokkal a hangokkal, amit kiejtenek, egy-egy dolgot neveznek meg, hogy a hangok arra a bizonyos dologra vonatkoznak”. Ezeket a szavakat a korai középkor egyik legnagyobb gondolkodója, a 4–5. században élt Ágoston (latinosan Augustinus, ejtsd: *augusztinusz*) írta *Vallomások* című könyvében. A mai Algériában született, amely akkor még a Római Birodalom fennhatósága alá tartozott, és minden művét latinul írta. Ez volt az anyanyelve, bár a tartomány régi nyelvét, a *punt* is sokan beszélték azon a területen. Ágoston – Európában valószínűleg elsőként – megpróbálta elképzelni, hogyan tanult meg beszélni.

Szerinte a nyelvet úgy tanuljuk meg, ahogy egy tárlatvezetésen megtudhatjuk, melyik festménynek mi a címe, és ki festette. Például vezetőnk rámutat egy képre, és azt mondja: „ez Anna Margit műve, a címe *Bohóc kék-piros csíkos trikóban*”, s mi ezt „látjuk és felfogjuk”. A múzeumokban a kép mellett kis címkén olvashatjuk a festő nevét és a kép címét. De anyanyelvünk tanulása közben hogyan ismerjük fel a kapcsolatot egy-egy kép, azaz tárgy és egy-egy címke, azaz hangsor között? A kapcsolatra általában emlékszünk, de arra már nem, hogy *miként* tanultuk meg. Nehéz elképzelni olyan felnőttet, aki egy reggel kézen fogja a kisgyerekét azzal, hogy: „na, ma megtanuljuk a lakásban lévő tárgyak

nevét. Ez egy asztal, ismételd: asztal; ez az ablak, hogy mondjuk? – ablak”, és így tovább. Az anyanyelv tanulása nem tárlatvezetés. A szavakat, hanglejtést, kiejtést sajátságos és természetes helyzetben, meghatározott szerkezetekben, azaz mondatokban tanuljuk meg. Minden nyelvnek vannak szabályai, amelyek előírják, melyik szó és milyen formában kerülhet egy másik mellé. Például megtanultuk, hogy a magyarban, ha két vagy annál több dologról van szó, a dolgok nevét nem kell többes számba tenni: nem azt mondjuk *két, három székek*, hanem *két, három szék*. Ez például az angolban vagy a németben másképp van, a széknek megfelelő szót többes számba kell tennünk.

De anyanyelvünk nyelvtanát sem könyvből tanuljuk. Azt halljuk: „segíts megteríteni az asztalt” vagy „nyisd ki az ablakot”, és a mondatokból vonjuk ki a szabályokat. Közben különböző cselekvésekben, tevékenységekben veszünk részt: segítünk teríteni, kinyitjuk az ablakot, illetve utánozzuk azt, aki terít és kinyitja az ablakot, és sokszor kimondjuk, utánozzuk azt is, amit hallunk. Az elhangzó mondatokat és a helyzeteket, amelyekben elhangzanak, együtt tanuljuk meg, és nem úgy, ahogy később egy idegen nyelvet vagy a történelem- és fizikaleckét, hanem ahogy a járást, az evést, vagy később a biciklizést. Kicsi gyerekként sok hibát ejtünk, gyakran kijavítanak, de három-négyévesen többé-kevésbé értelmesen beszélünk – ám még az anyanyelvünket sem tudhatjuk tökéletesen. Óvodás korunkban már ritkán ejtünk nyelvtani hibákat, a szókincsünk és fogalmazási készségünk azonban szinte életünk végéig gyarapszik. A fizika- vagy történelemeleckét, sajnos, könnyű elfelejteni, de az anyanyelvet szinte lehetetlen. Előfordul, hogy ha valaki sokáig más nyelvi környezetben él (persze nem mindegy, hány éves korától), egy-egy szó nehezen jut eszébe, de ha visszakerül az anyanyelvet beszélők közé, nagyon gyorsan szinte minden visszatér.

A gyerekek bámulatosan hamar megtanulnak beszélni. Több nyelvészt és pszichológust el is gondolkodtatott ez a gyorsaság, és arra a következtetésre jutottak, hogy talán minden ember agyában van egy központ, amely arra vár, hogy kitöltsük a nyelvvel, amelybe beleszületünk. Ebben a központban nagyon általános szabályok vannak, például *valaki/valami valamit csinál valahogyan*. Ezeket tölti fel tartalommal a körülöttünk beszélt nyelv. Feltételezték, hogy minden nyelv mélyén ugyanaz a szabálygyűjtemény, ősnyelvtan lappang, és ezért tanulunk meg gyorsan beszélni. Talán a nyelvi készség magyarázza, hogy a nyelvet mindjárt alkotó módon használjuk, és olyan mondatokat tudunk létrehozni, amelyeket előttünk még senki nem mondott ki. Ebből élnek a költők is. Például József Attila *Óda* című versében azt írja: „a pillanatok zörögve elvonulnak”. A szerkezet jól ismert: alany + módhatározó + állítmány. Sok ilyet tudunk gyártani: „a katonák zajosan menetelnek”, „a lányok ügyesen bicikliznek” stb. József Attilánál nem is a szerkezet meglepő, hanem hogy milyen szavak kerültek egymás mellé, és hogy akkor is megértjük a költő szavait, ha életünkben először halljuk a verset. Anyanyelvünket tehát nem úgy tanuljuk meg, ahogyan egy magyar-idegen nyelvi társalgási zsebkönyvből nézzük ki a mondatokat. Ott ilyeneket találunk: *Hol van a legközelebbi bolt?* vagy *Kérek egy pohár vizet!* Az idegen nyelvű mondatokat a magyar mondatok tökéletes megfelelőjeként használjuk, papagájszerűen ismételjük, de belső szerkezetüket nem ismerjük. Anyanyelvünkön azonban igazán eredetiek lehetünk, és felismerhetjük mások eredetiségét is. Te is kipróbálhatod: keress ki egy verset, nézd meg, hol kerültek egymás mellé meglepő szavak, és próbálj hasonlókat kitalálni. Vagy már ki is találtál? Önkéntelenül? Ha kicsit figyelsz arra, amit mondasz, biztosan találsz mondatokat, amelyeket előtted még nem mondott ki senki.

KÁLLAY GÉZA

>> SZÓRÓL SZÓRA

Széltoló

Ha elhangzik egy hang, egy szó, mindenképpen jelent vagy jelez valamit, mert az értelmetlen hangzás is valamilyen – a hang erejétől, forrásától, *színétől*, és a hallgatójától függően. Színétől? – kérdezed. Miért? Lehet látni a hangot? Vagy a hangszín nem szín, hanem a hangok megkülönböztetésének egyik lehetséges módja, ami színekkel is érzékeltethető? Így valahogy.

Egy 19. századi francia költő, Rimbaud (ejtsd: rembó) pompás (színpompás!) verset írt a magánhangzokról, és az Ü-t zöldnek, az O-t kéknek mondta. Ez persze csak az ő művében érvényes, az egész vers eleven részeként igaz. Elképzelhető, hogy másik versében (vagy egy másik költőében) az Ü lila, az O meg vörös, és ez is igaz, ha jó a vers. A hangszínek pedig lehet más, nem színnel kifejezett tulajdonsága is. Mondjuk, kedves vagy dühös a hang, lágy vagy kemény, ijesztő vagy behízeglő, hideg vagy meleg, telten zengő vagy gépiesen kattogó, érzéstől átfűtött vagy tárgyilagosan tagolt – felsorolhatatlanul sokféle hang létezik, talán a költők tudnak a legtöbbet erről.

Weöres Sándor szerint például vannak *puha, forró hangok*, s érzékeltetésül összerak egy nyolcsoros, semmi mást nem jelentő hangcsoportot, amiből nekem ez a letalálóbbr: *golopandu ameníja. A gyors, gyöngyöző, vidám hangok* csoportjából meg: *vikulili hejriri sziggaga*.

És most jöjjön a *széltoló* – milyen a hangszíne? Könnyű rámondani, hogy olyan, mint a szélé, hiszen az összetett szó első tagja, a *levegőmozgást* jelentő *szél* főnév a meghatározó benne... Dehogy! A *tol* ige a döntő: valaki tolja a szelet... Lehet persze valami is a “toló”, de képzeletünk inkább élő alaknak láttatja. Egy hadonászó, karjával csapkodó, vidám fickónak, aki talán nem elég megbízható, de szerethető. Így van?

Hogy csak a mesében lehet így, mert a valóságban a *széltoló*: *szélhámos*? Szerintem a *szélhámos* távoli rokon, hiszen ebben az összetett szóban a *szél* nem *levegőmozgást* jelent, hanem valaminek a szélét, a *hámos* pedig a *hám* lószerszám nevéből képzett melléknév. Címszavunkhoz közelebb áll a *hóhányó* vagy a *szeleburdi*, és a *csélcsap* meg a *szélkakas* is, de az én érzésem szerint mindenképpen a *széltoló* áll az élen, ami szintén szél, vagyis szélsőség, csak nem oldalsó, hanem elülső. Igen, ő a legszebb! Lendületes kedvessége biztosítja vezető helyét: a csodálatos mutatvány, hogy ez a valaki egyszerűen és könnyedén *megcsinálja a lehetlent*. Ha van *széltoló*, akkor mi is próbálkozhatunk. A *széltoló* szó jelentésében és hangszínében mindez (és még mennyi minden!) összefonódva létezik – ezért tetszik annyira nekem.

HORGAS BÉLA

>> PEGAZUS HÁTÁN

A Föld köldöke

Ahogy melegszik az idő, az ember mind inkább várja, hogy végre megmártózzék valami vízben, átcsapjon a feje fölött egy jó nagy hullám, s aztán elnyújtózzon a naptól átforrósodott homokon. Pegazus hátán elröpülhetünk Görögországba, ahol nemcsak tenger, napfény és homok vár ránk, hanem különös, ősrégi történetek is.

A sekélyebb vizű Égei-tenger keletről, a mély Jón-tenger délről és nyugatról mossa az ország partjait. Ha lehűtötte magad a kellemesen langyos vízben, és Pegazus is lemosta magáról az út porát (persze csak képletesen, hiszen nem az úton poroszkált, hanem a felhők között szárnyalt velünk), továbbindulhatunk az ország belseje felé. Az utat olajfaligetek szegélyezik, a fák körül apró szemű hálók borítják a földet, azokban gyűjtik az érett bogyókat, amelyekből az olívaolajat préselik.

Már meg is érkezünk a Parnassosz-hegy lejtőjéhez, és jól teszed, ha hegyezed a füled, mert ezek a szürkésfehér kövek nem emberemlékezet óta, hanem még annál is régebben, a történetírás kora előtti időben kerültek ide. Ki tudná elmesélni, mi mindent láttak és hallottak! Későbbi feljegyzésekből tudjuk, hogy sok ezer éven át mindenféle nép küldöttei megfordultak itt, hogy tanácsot kérjenek. Ugyan, kitől kérhettek tanácsot, a kövektől? – kérdezheted, mert valóban: ma már csak a kövek maradtak itt, meg a rengeteg turista. Csakhogy a kereszténység elterjedéséig a delphoi (ejtsd: delfoi) jósdá volt a leglátogatottabb hely, ahová messze földről zarándokoltak az emberek, hogy az istenek útmutatását kérjék. Valaha itt állt Apollón híres temploma, mélyén örökmécses égett, benne a láng, amelyet Prométheusz az olümposzi istenektől lopott, hogy az embereknek adja. A legenda szerint Zeus két sást indított el a Föld két széléről, hogy megfigyelje, hol találkoznak, mert úgy vélte, ott van a világ köldöke. A sasok a Parnassosz-hegy lejtőjén egy tojásdad kőre szálltak le, ez az omphalosz (görögül *köldök*, ejtsd: omfalosz), amit ma is a Delphoi Múzeumban őriznek. Mások szerint azért épült éppen ide a jósdá, mert a talaj nyílásaiból kábító vulkáni gázok szivárogtak elő, a papnő, a Püthia ezek hatására esett révületbe, és különös hangokat hallatott. A szentély papjai lejegyezték és értelmezték, amit hallottak, majd hexameteres versbe szedve adták meg a választ.

Püthia megkérdezése nélkül a görögök nem indítottak háborút. Jóslatkérés előtt a Kasztalia-forrás vizében kellett megmosakodni, majd elvégezni a kecskeítéletet. Az áldozati állatnak szánt kecskét hideg vízzel fröcskölték le, és ha reszketett, feláldozhatták. A zarándok, miután kifizette a jóslatért járó díjat, átnyújthatta kis táblácskára rótt kérdését, majd türelmesen várakozott, míg megkapta a választ. Csakhogy az szinte mindig kétértelmű, sőt, olykor érthetetlen volt. Ezért többen megkérdőjelezték a szentély hitelességét, és azzal gúnyolódtak, hogy a delphoi jóslatok, latin szóval *orákulumok* értelmezéséhez „tájélot, függőönt és napórát” kell használni.

Volt, aki póruul járt, mert tévesen értelmezte a Püthia szavait. A gazdagságáról híres lüd király, Krózus jóslatot kért, hogy megtámadja-e a perzsákat. A papnő így válaszolt: „*Ha Krózus átkel a Halüsz folyón, nagy birodalom dől meg!*” Krózus tehát megindította a hadjáratot, de a perzsák legyőzték és elfoglalták birodalmát. Amikor panaszt tett a Püthiánál, a papnő azzal védekezett, hogy a jóslata igaz volt, hiszen valóban megdőlt egy nagy birodalom, csak nem a perzsáké, hanem a lüdeké.

A szentély bejárata fölött intelem állt: *Gnóthi szeauton*, azaz *Ismerd meg önmagad*. A delphoi jósdába látogatók, ha biztos választ nem is hallhattak, egy fontos tanácsot mégis kaptak: aki nem érti, vagy félreérti saját sorsát, rajtaveszt, hiszen maga az ember a legnagyobb rejtvény, amelyet csak akkor fejthetünk meg, ha megtudjuk, kik vagyunk.

Sárkánybőr

– Hektór! – kiáltotta az utolsó sárkány. – Nem tudod, hol van a maradék pite?

A spájzként szolgáló kis barlangfülkében állt, és tanácstalanul tekintgetett körbe-körbe. A pite sehol. Csak ánizspálinkás üvegeket, lisztet, cukrot, lekvárt és befőttet látott szép rendben sorakozni a polcokon.

A sárkányt Rebarbarának hívták, és nem tudta, hogy ő az utolsó sárkány. A nevét arról a növényről kapta, aminek savanykás ízű, nedvdús szárával a keresett süteményt is megtöltötték. Ami azt illeti, semmit se tudott magáról, csak hogy még kölyök, és mindennél jobban szereti a rebarbarát. Az első emléke is az volt, hogy frissen süttöt rebarbarás pitét majszol a barlangban, nagy halom kincs tetején üldögélve. Arról halvány fogalma se volt, hogyan került oda, vagy hogy kik lehetnek a szülei.

Hektór bement a spájzba. Végigjáratta tekintetét a polcokon, majd az egyik nagy palack ánizspálinka mögül függén előhúzta a süteményt.

– Már megint össze-vissza tologattad az üvegeket! – korholta a sárkányt szigorúan. – Tudod, hogy mindennek megvan a pontos helye. Rengeteg dolgom van a háztartással, igazán megkímélhetnél az extra feladatoktól.

Rebarbara büntudatosan lehajtotta a fejét. Ő igazán ügyekezett, de a sárkányok híresek a rendtelenségükről. Ezért is szükséges, hogy királynők vezessék a háztartásukat. De mivel Rebarbara maga is lány volt, jobban vonzódott a királyfiakhoz.

Hektórt, egy part menti királyság árvására jutott trónörökösét a sárkányfióka egy éve ragadta el. Bár akkor még maga se tudta, a fiú igen jó választásnak

bizonyult, Hektór pedáns és rendszerető természetét ugyanis bármelyik királynő megirigyelhette volna. Még a szőnyegrojtokat is kifésülte reggelenként, hogy szép párhuzamosan feküdjenek a földön. Veszekedett is állandóan Rebarbarával, hogy nagy karmaival ösz-szegubancolja a rojtokat, ám ő ezt cseppet se bánta. Örült, hogy valaki legalább törődik vele. Hektór vékony, tejfölszőke, kissé hegyes orrú, de amúgy nagyon helyes királyfi volt. Miután túltette magát az elrablása okozta ijedtségen, igazán kellemes társaságnak bizonyult. Rebarbara szívesen gondolt rá a legjobb barátjaként.

Igaz, nem is volt más barátja. Az ő fajtáját mindenütt megelőzte rossz híre, még a madarak is utálták. Kihasz-nálva kisebb méretükből adódó fürgeségüket, repülés közben gyakran rátámadtak és összezsípkedték a szárnyát. (A sárkányok mindenütt csillogó, kemény fém-pikkelyt viselnek, de a szárnyukon, amely olyan, mint a denevéreké, és a lábujjaik között érzékeny a bőrük.)

Miután elfogyasztotta a pitét, Rebarbara leöblítette néhány liter ánizspálinkával. A sárkányok ugyanis nem rúgnak be az alkoholtól, inkább olyan nekik, mint repülőnek a kerozin. Az ánizspálinkától tudnak repülni, és olyasféle szép kék (csak nagyobb) lángot fújni, amilyen a gáztűzhely meggyújtott égője fölött táncol.

– Ideje valami enivalót keríteni – lépdelt ki a barlang előtti sziklaperemre, ahonnan fel szokott szállni. – Már alig van valami a kamrában. Kell egy kis tej, kenyér meg gyümölcs...

– Ne felejtsd a fizetséget! – szaladt utána Hektór egy erszényt szorongatva.

Az ő érdeme volt, hogy barátnője felhagyott a martalóckodással. Lopni ugyan most is lopott, de legalább bőkezű árat hagyott ott érte. Volt pénze bőven, mivel, akárcsak a többi sárkány, kincses barlangban lakott. Hektór úgy gondolta, a kincseket még az anyja ra-

bolta össze, s a magára maradt kis sárkány megörökölte.

Ám mielőtt a fiú odaadhatta volna a pénztárcát, Rebarbara villódzni kezdett, akár az elromlott tévé képernyője, s mielőtt a másik annyit mondhatott volna, hogy szent habakuk, eltűnt a színe elől.

A királyfi a meglepetéstől dermedten, tátott szájjal bámulta a sárkány hült helyét.

– Na mi lesz, ideadod végre? – szólalt meg előtte a levegő.

Érezte, hogy elveszik kezéből az erszényt. Úgy tűnt, mintha a kis bőrzacskó a föld felett lebegne. Hektórnak a rémülettől még jobban kihegyesedett az orra.

– Te... te... te vagy az, Rebarbara? – dadogta.

– Hát persze, hogy én, ki más? – csodálkozott a hang. – Mi ütött beléd, tán nem látsz?

– Ami azt illeti... nem.

Rebarbara végignézett magán. Ám rézpikkelyes teste és karmos lába helyén nem látott mást, csak a puszta levegőt.

– Mi a manó? – hüledezett. – Láthatatlan lettem?

– Hogy lehet ez? Még sosem hallottam láthatatlan sárkányról – ámult-bámult a királyfi, aztán szeget ütött fejébe a gyanú.

– Várjunk csak! – szakította félbe magát. – Hány éves is vagy pontosan?

– Tudod, hogy nem emlékszem semmire. Arra se, hogy mikor születtem – mondta Rebarbara panaszosan. – Talán kilenc-tízéves lehetek...

– Aha! – vágott közbe diadalmasan a másik. – Mi van, ha pont ma töltötted be a kilencedik évedet? Lehet, hogy ez a Moirák ajándéka.

– De én úgy tudtam, a sárkányfiókák nem szoktak ajándékot kapni tőlük. Csak az emberek, nimfák, faunok, kentaurok és küklpszok gyermekei.

– Ez igaz. Tényleg elég különös – töprengett Hektór. –

De mi van, ha... – szótte tovább a gondolatot – mi van, ha nem is vagy igazi sárkány?

Ez olyan logikai bakugrás volt, hogy a fiú maga is meglepődött, valami mégis azt súgta neki, hogy jó nyomon jár.

– Hiszen a természeted sem olyan, mint a sárkányoké. Kedves vagy, és egyáltalán nem szereted ijesztgetni az embereket – érvelt.

– De hát, mi más lehetnék? Mióta csak emlékszem...

– És pontosan mi is az első emléked? – szakította félbe ismét a királyfi.

– Hiszen meséltem már – felelte Rebarbara nyugősen. – Egyedül ülök a barlangban, és rebarbarás pitét eszem. Úgy két éve lehetett.

– Tehát két évvel ezelőtti az első emléked. Akkor épp itt az ideje egy kis nyomozásnak – mondta Hektór felvillanyozódva. – Elmegyünk a legközelebbi könyvtárba.

Rögtön fel is pattant Rebarbara hátára, s a két jóbarát a levegőbe emelkedett.

A sárkányfióka egy városi parkban, Poszeidón isten szigonyos szobra mellett ért földet. Nem keltett különösebb feltűnést, mivel még mindig láthatatlan volt. Úgy tűnhetett, a fiú egyedül repült. Márpedig egy repülő ember Kallisztén nem is annyira szokatlan látvány. Hektór otthagya barátnőjét a szobor mögött, majd felszaladt a park szélén álló könyvtár széles lépcsőin.

Akkoriban a szigeten még nem vezették be az internetet, így bele kellett ásnia magát a helyi újság, az Olümpozi Harsona két évvel ezelőtti számaiba. Alig fél óra múlva meg is találta, amit keresett.

Rögtön fénymásoltatta a cikket a könyvtárossal, majd a papírt lobogtatva boldogan szaladt vissza barátnőjéhez.

– Jó volt a szimatom – mondta kifulladásra. – Ezt olvasd el! – nyújtotta a lapot.

Az újságcikk így kezdődött:

SÁRKÁNY-MAUGLI? AZ ÉVSZÁZAD GYERMEKRABLÁSA!

Mindenkit felborzolt a hír, hogy tegnap délelőtt egy árva, hétéves kislányt elragadott egy sárkány. A fenevad akkor csapott le, amikor a kis Hébé kint játszadozott a gyermekotthon udvarán. Szemtanúk szerint karmai közé kapta a kicsit, és szempillantás alatt elröpült vele. A gyermekrablás meglehetősen szokatlan viselkedés a sárkányok körében, hiszen köztudottan a felnőtt királylányokat részesítik előnyben. A tudósok szerint abban az esetben érthető ez a viselkedés, ha anyasárkányról van szó, aki nemrég vesztette el kölykét, s a bánat sarkallta e különös tette. Kheirón, a híres kentaur szerint megeshet, hogy a sárkány él a varázslattal, ami fájának birtokában van: ha tejével megszoogat egy gyermeket, az elveszti emlékezetét, s maga is sárkánnyá változik. Még aznap délután egy vadász lelőtt egy rátámadó, feldühödött nőstény sárkányt, ám a kis Hébé nyomára azóta se tudtak rábukkanni...

Rebarbara hirtelen villódzni kezdett, és megint láthatóvá vált. Gyötrődve nézett a fiúra. Az ijedten betuszkolta Poszeidón szobra mögé, nehogy valaki észrevegye.

– Szerinted én voltam az a kislány? – tette fel a kérdést a sárkányfióka, miközben megpróbálta összébb húzni magát. (Szerencsére a tenger istene jókötésű férfi volt, a szobra pedig életnagyságúnál is nagyobb.)

– Valószínűleg. Másik gyerek nem tűnt el abban az évben, s a cikk egyébként is minden kérdésünkre tökéletes választ ad. Azért tudsz láthatatlanná válni, mert embernek születted, és a Moiráktól ezt az ajándékot kaptad születésedkor. Mellesleg sokkal jobbat, mint én – tette hozzá minden irigység nélkül. – Az én sérthetetlen bal kezem nem túl hasznos. Maximum a forró tepsit tudom vele edényfogó kesztyű nélkül kivenni a sütőből.

Rebarbara hallgatott egy sort.

– Most mit tegyek? – kérdezte gyámoltalanul, fejét lehajtva.

– Tegyük – javította ki olyan kedves természetességgel a királyfi, ami csak a legönzeterlenebb emberek sajátja. – Szerintem ez a Kheirón sokat tud a sárkányokról. Keressük fel, hátha lesz valami ötlete, hogyan törjük meg a varázst. Nem tudnál megint láthatatlanná változni?

Rebarbarának másodszori próbálkozásra sikerült is. A fiú felmászott a szárnyai közé, és újra felszálltak a magasba.

Az újságcikkben szerepelt, hogy Kheirón melyik falusi iskolában tanít, s a két jóbarát nemsokára meg is találta a helyet. Az iskola egy dombon állt, olajfákkal övezve. Rebarbara leszállt a ház előtti tágas teraszra, és összecsupkotta a szárnyát. Kicsit lihegett, hiszen még csak kölyök volt, s Hektórt is cipelnie kellett. De most már egyetlen pillanat alatt képes volt ismét láthatóvá változni. Úgy tűnt, máris megtanulta uralni új képességét.

Aznap tanítási szünet volt, és Kheirón éppen dolgozókat javított a tanteremben. Amikor meglátta az ajtón belépő Hektór fölött a sárkány fejét, rémülten felpattant.

– Nem kell félned! – emelte fel a kezét megnyugtatóan a királyfi. – A tanácsodért jöttünk.

Azzal rögtön az orra alá nyomta a fénymásolt cikket. Kheirón kissé még remegő lábbal leült, visszatolta lecsúszott szemüvegét az ornyergére, és kézbe vette a lapot. Elolvasta, majd jól megnézte a sárkányfiókát.

– Szóval, te lennél a kis Hébé? – kérdezte élénk érdeklődéssel.

– Jobb szeretem a Rebarbarát – motyogta az szégyenlősen, fejét lehajtva, miközben halvány füst szállingózott az orrából.

– Van valami mód arra, hogy újból ember legyen? – vette közbe türelmetlenül a fiú.

– Nos – simogatta meg kis kecskeszakállát a kentaur –

számos könyvet olvastam a fajtájáról, és annyit kijelenthetek, hogy a sárkánytej az egyik legerősebb varázsszer a világon. Már a legősibb forrásokban is megemlítik – intett a könyvszekrény felé, melynek polcai csak úgy roskadoztak az ékírásos agyagtáblák, pergamentekercsek és borjúbőrből kötött fóliánsok súlya alatt. – Ám arról még soha nem olvastam, hogy egy sárkánnyá varázsolt gyermek megint emberré változott.

– Kell, hogy legyen valami megoldás – mondta a királyfi.
– Minden varázsszernek megvan az ellenszere.

– Így igaz. De a sárkánytej ellenszeréről az én könyveim nem írnak. Attól tartok, ez a tudás a sárkányokkal együtt elveszett. Ugyanis nem sokkal azután, hogy lelőtték a téged elragadó példányt – biccentett Rebarbara felé –, a többiek közt kitört egy járvány, és két nap leforgása alatt mindet elvitte. Attól tartok, te vagy az utolsó sárkány Kallisztén. Talán az egész világon.

– Hát sehol másutt nem élnek már sárkányok? – tört ki Hektórból a kétségbeesés.

– Lássuk csak – vette le Kheirón a Világatlaszt a polcra. Lapozgatni kezdte. – Talán Törökországban él még az egyikük. Vele sokáig leveleztem. A neve Tüphón, ő a legöregebb és legbölcsebb sárkány, aki valaha élt. Persze ifjúkorában ő is sok galádságot követett el, de a korrallal együtt kihunyott benne féktelen természete. Utoljára itt lakott, egy barlangban – bökött Törökország térképén egy tengerparti hegyre.

Bár a kentaur erősen sajnálkozott, hogy csak ennyit segíthet, a két jóbarát így is hálás volt neki. Elbúcsúztak, majd a teraszról felröppenve már úton is voltak Törökországba. Ez az ország pont a Kalliszté partjait mosó tenger keleti oldalán terül el, s csak egy óra volt odáig az út, de Hektórral a hátán szegény Rebarbarának ez is majdnem soknak bizonyult. Az utolsó csepp erejét is össze kellett szednie, nehogy a vízbe zuhanjanak. Épphogy elérte a

hegyoldalt, kimerülten lepuffant egy nagy, mohos sziklára. A fiú leugrott róla.

– Azt hiszem, én már egy szárnycsapást se tudok ma megtenni! – hengeredett a fióka lihegve a hátára, mint egy túlméretezett kutyakölyök, aki alig várja, hogy megvakargassák a hasát.

Egyszer csak megdöndült alattuk a föld. Dumm! Aztán még egyszer. Dumm! Majd folyamatosan, egyre hangsúlyosabban: dumm, du-dumm, du-dumm! Mintha óriás dobolt volna Gaia, a Földanya széles hátán.

Hektór felcikkantott a rémülettől, de hősiiesen ellenállt a késztetésnek, hogy a talpra kecmegő Rebarbara mögé bújjon.

Hirtelen abbamaradtak a döndülések, és hatalmas, ezüstszerű sárkány feje bukkant ki a fák közül.

A királyfi még csak nem is hallott ekkora sárkányról. A feje, mint egy fa lombkoronája, és olyan magasan is lebegett fölöttük. Súlyos szemhéja félig elfedte fáradtan csillogó, tengerzöld szemét. Először Rebarbarát vette szemügyre.

– Nocsak, nocsak. Egy kicsike! – zendült fel mély hangja, akár a hajókürt. – Azt hittem, a fajtámból rajtam kívül már hírmondó se maradt. S vele egy surbankó legényke – fordult Hektór felé. – Különös barátság, mondhatom. Nem is emlékszem hasonlóra, mióta kibújtam a tojásból, pedig az a világ hajnalán történt. Mit kerestek ti erre felé?

– Téged! – lépett előre bátran Rebarbara. – Kheirón, a kentaur igazított útba. Azt mondta, csak te segíthetsz rajtam.

– Lám, lám! – bólogatott Tüphón. – Az én öreg barátom! Rég hallottam felőle. De miként tudnék segíteni rajtad? Hiszen már magamon se tudok – mondta belenyugvón, és szemhéja még mélyebbre ereszkedett.

– Egykor embernek születtem. Egy sárkány elrabolt, s tejével itatott, így változtam magam is sárkánnyá. Azt

szeretném megtudni, hogyan változhatnék vissza? Van-e valami ellenszer?

A hatalmas, ezüst sárkány szomorúan rápillantott.

– A szeretetnek nincs ellenszere. Az anyai szeretet tett azzá, ami vagy, a világon semmi sem változtathat ezen.

– Akkor hát utolsó sárkányként, egyedül kell leélnem egész életemet? – suttogta elfúló hangon Rebarbara, s egy könnycsepp gördült alá rézpikkelyes arcán.

Hektór szíve egyszerre megtelt szánalommal és szeretettel.

– Ám én mindig veled leszek – ölelte át biztatóan a nyakát, és azzal se törődött, hogy az éles pikkelyek felsebzik csupasz alsókarját.

– Hatalmas a szíved, királyfi! – dörmögte Tüphón elismerően. – De a te életed fonala sokkal kurtább, mint a sárkányoké. A mi fajtánkra nem évtizedeket, hanem évezredek szabtak ki a Moirák.

– Akkor hát... én is sárkány leszek! – kiáltott fel Hektór. – Úgy egész életünkben együtt szelhetjük a levegőt! Ugye, létezik e célra megfelelő varázslat?

– A sárkánytejen kívül csak egy. Magadra kell vened egy halott sárkány bőrét – közölte az öreg szenttelenül, s egyenesen a királyfi szemébe nézett.

A fiú csüggedten lehajtotta a fejét. Hiszen nincs több sárkány, se élő, se holt, barátnőjén és Tüphónon kívül.

– De ez megoldható – folytatta a vén ezüstszínű. – A sárkányok megérzik, ha lejár az idejük. Én tudom, hogy estére már halott leszek. Várjátok meg, aztán nyúzd le a bőröm, és bújj bele. Csak egyet kérek cserébe. A maradványaimat égessétek el egy hatalmas máglyán, ahogy az fajtám körében szokás.

Hektór először visszaborzadt a véres tettől, ám amikor rápillantott könnyes szemű barátnőjére, vonakodva bár,

de beleegyezett.

Tüphón visszavonult barlangjába, a fiú és Rebarbara pedig nekilátott fát gyűjteni. Az ágakat nagy halomba rakták.

Alkonyatkor az öreg sárkány utolsó erejével kitántorgott a barlangból, felmászott a máglyára és összeroskadt.

– Hát mégsem azt írták meg a sors könyvében, hogy a vén Tüphón legyen az utolsó sárkány a Földön – mondta megkönnyebbült hangon. – S talán te se leszel az, kicsikém – nézett mindentudó tekintetével Rebarbarára, majd leejtette a fejét, s lassan elszállt belőle a lélek.

Hektór lenyúzta a bőrét, aztán meggyújtotta a máglyát. Az égő tetemből sárkány alakú füst kanyarodott az égre. Boldogan felvetette a fejét, akár egy láncától szabadult rab, majd búcsút intve a fiataloknak, mint aki tudja, hová tart, felszállt a magasba, a felhők fölé.

A fiú akkorát sóhajtott, hogy majd megpattant a szíve, aztán belebújt a lenyúzott bőrbé.

Kallisztére már két sárkány, egy rézszínű meg egy ezüstszerű tért vissza.

Mondják, akkortájt változott meg az emberek véleménye a fajtájukról. Rebarbara örökségét szétosztották a szegények között, ő és Hektór pedig, miután kijártak Kheirón iskoláját, egy utazási iroda szolgálatába álltak. A Zeusz palotájára kíváncsi látogatókat szállítják ma is a kéklő Olümposz hegyre. Igaz, hogy egy ülőhely Rebarbarán némi felárba kerül, de a gyerekek imádnak a láthatatlan sárkány hátán repülni.

S a világ legtakarosabb sárkánybarlangjában, egy mózeskosárban mostanra már két tojás pihen: egy rézszínű és egy ezüstszerű. Néha mintha csipogás hallatszana a belsejükből. A szüleik szerint bármelyik percben kikelhetnek.

SZAKÁCS ESZTER

A nyár kisinasa

Két sóhajtás között pillantotta meg, a Hold utolsó, a Nap első sugarainál. Nézte-nézte: nem lidérc, nem manó, nem törpe, nem. Hanem? Tücsöknek óriás, gyereknek pici. Keze van, lába van. Púposka háta. Csúcsos zöld sipkája alatt zsendülő cseresznye a feje. Ő Spenót, a törpesipkás kis valaki-valami. Csukott szemmel, borús képpel üldögélt. Pillangó harmadszor is megkerülte az egész kertet, és most, hogy újra visszaért, nem állhatta szó nélkül:

– Mi a manó?

Spenót felnézett:

– Nem Mia és nem is manó, ha azt kérded, ki vagyok!

– Én csak csodálkozom: mi a manó, hogy te még mindig itt ücsörögsz? – mondta Pillangó, és Spenót felemelt ujjára telepedett.

Spenót elmesélte Pillangónak, miért kesereg. Nem tudja, hogy ki ő, mi ő. Se apja, se anyja, akitől megkérdezhetné. Honnan jött, mikor és mivégre?

– Akkor te egy izé vagy – hümmögött Pillangó. – Egy gomba!

– Nem, nem vagyok gomba! – pattant fel ültéből Spenót. – Nézz meg jobban! Kezem van, lábam van! Láttál te már ilyen gombát?

– Hát... – bizonytalanodott el Pillangó.

– Lábam van, és rajta cipőm. Egy gomba legfeljebb bocskort visel, de nem a lábán. És mi van a fejemen? Kalap?

Dehogy! Sipka, barátocskám, sipka! – mutogatott Spenót hol le, hol fel.

– Hát igen, a sipkád inkább törpés – billegett Pillangó.

– Lidérces, manós, tulipános, krókuszos, rügyes. Ezekre mind csak hasonlítok.

Pillangó akkor komolyra fordította a szót.

– Menj el Gilicéhez, ő mindenkin segít.

Mit volt mit tenni, Spenót nekivágott a nagy útnak. Ment, ment. Gyalog, rögöcskéket rugdalva ment. Három nap, három éjjel tartott, míg megkerülte a kapu felőli körtefát. Ott, a negyedik napon, egy vízre hullt fűzfalevélen áttutajozott az Aranyos-patak túlsópartjára, aztán átbandukolt a híres gólyahíres domboldalon, s már ott is volt Gilice kapuja előtt, már be is bújt a léckerítés egyik részén. Gilice a babarózsabokor mellett ült, és katicát röptetett.

– Röpülj, te kis böde! – szólt a bogárka után, de fél szemmel a jövevényt méregette.

– Jó napot, öreganyám!

– Szólíts nyugodtan Gilicének – mosolygott az anyó, s helyet kínálva a vendéget, megkérdezte: – És te ki vagy?

– A nevem Spenót.

És akkor Gilice biccentett, és mondta, mondta:

– Szóval, te vagy az a híres Spenót! Anyádat, apádat nem ismertem, de rólad és a testvéreidről sokat hallottam.

Egy évben egyszer találkoztok. Tüzeckét gyűjtötök a Berek mögött és körbetáncoljátok. Egész éjjel szól az ének. Pörög a karika, ahogy ropjátok, lobog a hajatok, lobog és ropog a rőzseláng, zörög és zizeg a szamárkóró, a katáng. Reggelre aztán elfelejtitek az egészset – mind a négyen, minden évben: Kökörcsin, Spenót, Tökmag és a kis Hunyor. Ti vagytok az évszakok kisinasai. Kökörcsin nővérekéd a tavaszé. Öcséid, Tökmag az ősze, Hunyor a tél. Te, Spenót, a nyárral érkezel, neki segítesz. Nélküled nem boldogulna a nyár. Bukfencezni tanítod a kisnyulat. Orgonabokorba rejtéd kánya elől a verebet. Vízre hajtod hűsölni a fűzfa fejét. Ujjadat nyújtod a pillangónak. Hát nem így van?

– Így – bólogat Spenót, a nyár kisinasa, s gondolatban már sorolgatja is, mi minden vár még rá otthon, a csipkésfe-nyő körül, a napsütötte kertben.

Feláll, indulni készül, lép.

– Hát a szárnyadat nem használod? – csodálkozik az anyó.

– A szárnyamat?

Gilice Spenót púposka hátára mutat.

– Ott van a kabátkád alatt.

S ahogy Spenót kibújik a kis posztókabátból, a bimbóból gyűrt szirmok kibomlanak, lassan kifeszül a zöld-arany, finoman erezett, áttetsző szárny. Bizonytalanul, billegve lép, mint egy tétova fátyolka. Lép egyet, azután még egyet, és hopp! Azaz hipp-hopp, s már repül, már itthon is van. Lehet, hogy mégis tündér? Gilice sem tudhat mindent pontosan!

BÚTH EMÍLIA

A méhkirálynő birodalmában

Minden medve szereti a mézet, és a legtöbb ember is. Őseink már sok ezer évvel ezelőtt, akár életük veszélyeztetésével igyekeztek hozzájutni. Felmásztak az égbetörő fákra, hogy megvámolják a vadméhek odújában rejlő, aranyosan csillogó, folyékony kincset. Biztosan tudod, hogy a mézet a méhek állítják elő. Háziállattá szelídítésük történetét homály fedi. Különböző kultúrákban isteni lényekként tisztelték a méheket, s úgy hitték, az égietől kapják a mézet.

A méhek fejlett közösségekben élnek. Közel 20 000 fajukat ismerjük, az Antarktisz kivéve az összes kontinensen megtalálhatók, mindenütt telepeket hoznak létre. Az ember tenyésztette telepeket kasznak, kaptárnak nevezzük. A méhek közösségében – mondhatjuk úgy is: társadalmában – mindenkinek megvan a maga feladata. A állam élén a királynő, vagyis az anya áll. Öt évig él, és naponta akár 3000 petét is képes lerakni. Ezekből 21 nap múlva kelnek ki az utódok. A méhcsaládot mintegy 60 ezer dolgozó és ezer here alkotja. A herék feladata az anyaméh megtermékenyítése. A dolgozóméhek a nyári időszakban mindössze 40 napig élnek. Ebből 20 napig csak a kaptárban. A fiatalabb méhek itt takarítanak és táplálják az utódokat, az idősebbek viaszból tárolót építenek a méznek. A gyűjtőméhek a virágok által termelt cukros nedvet, a nektárt szedik össze, és saját testükben átalakítják

The background of the page is a close-up photograph of several bees on a honeycomb. The bees are in various positions, some facing the camera and others in profile. The honeycomb cells are a warm, golden-brown color, and the bees' bodies are dark with some lighter stripes. The overall scene is bright and detailed.

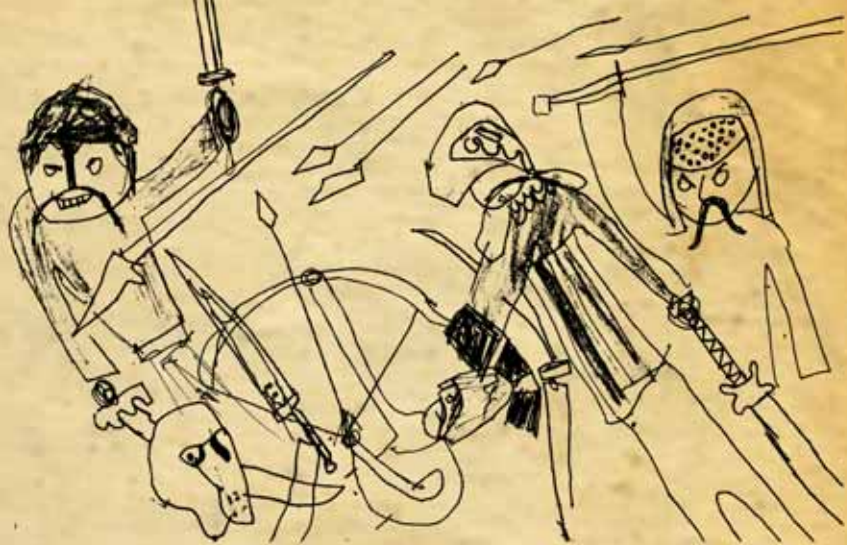
mézzé. A nektárforrások felderítése a kutatóméhek feladata, s amikor találnak ilyen, különös tánccal jelzik. Erre a többi méh is kirepül, és továbbadja a jó hírt. A méh óránként 40 kilométeres sebességgel repül, agyában rögzíti a tereptárgyak (fák, bokrok, sziklák) elhelyezkedését a kaptárhoz képest. Hihetetlen szorgalommal dolgozik, ide-oda repked, és amikor rád száll, hogy megpihenjen (vagy mert éppen fagyaltot ettél, és az édes illat odacsalogatja), mindketten jobban jártok, ha óvatosan viselkedsz, különben szűrő fullánkjaival védekezve megcsíp, és a fullánk elvesztése miatt el is pusztul.

Linné, a nagy svéd természettudós a méheket mézcsinálóknak nevezte, mert nem gyűjtik a mézet, hanem az összegyűjtött nyersanyagokból maguk állítják elő. Ez igen nagy munka: egy kilogramm mézhez ötvenezer méh rakományára van szükség. A méh a virágok nektárjából cukoroldatot szív fel, összekeveri garatváladékával és a mézhólyagba juttatja, végül híg mézoldattá alakítja. A méh mézhólyagjába körülbelül 20 mikroliter nektár fér. Miközben a virágok nektárját szívogatja, a méh virágport is gyűjt a hátsó lábain lévő kosárába. Mikor megtelik a mézhólyagja, visszarepül a kaptárba, és méhviaszból készült lépekbe rakja a már félig kész mézet. Sokat kell még a kis dolgozóknak tenniük, amíg véglegesen elkészül, megérik a méz. Szárnymozgásukkal légáramlatot kavarnak a kaptárban, így a sűrű massa 24 óra leforgása alatt nedvességének 10%-át elveszti. A szárítási folyamat igen látványos: a kaptár egyik oldalán egy csoport méh befelé hajtja a levegőt a szárnyával, míg a másik oldalon a méhek ellentétes irányba fordulnak, és kifelé hajtják a levegőt. A kaptárban lévő „ventillátorméhek” szárnyaikkal irányítják a levegő áramlását. Aztán viaszlapocskákkal lefedik a lépet.

A méhek persze nem az emberek kedvéért készítik a finom nedűt, hanem hogy a méhcsaládnak télire legyen élelmiszer tartaléka. Az ember ellopja a mézet, a méh pedig egyre gyűjti, gyűjti, hogy elegendő legyen a téli táplálék. Egy egészséges kaptárban a közel hatvenezer méh naponta akár 120 kg nektárt is begyűjthet. A mézen kívül más hasznos anyagokat is előállítanak, egyebek között a propoliszt, ami természetes antibiotikumot tartalmaz. A méhviaszt a 12-17 napos, fiatal dolgozók választják ki a potrohuk hasi oldalán lévő mirigyekből apró pelyhek formájában. Az anyagot rágással teszik képlékennyé, sárgásbarna színét a pollenekben található olajok és a méhszurok, a propolisz adja. Ebből épül a sok kis kamrából álló palota, amelyben a méhek a mézet meg a pollent tárolják, és utódaikat nevelik.

A méz színe, illata és aromája attól függ, milyen növényről gyűjtötték az alapanyagot. A legédesebb az akácméz, mert kivételesen magas, 42 százalékos a gyümölcscukor tartalma. Sokáig folyékony marad, kiváló fertőtlenítőszer, enyhíti a köhögést. Idegnyugtató, görcsoldó a hársméz, érzéstelenítő hatása a mentaméz, és van lóherevirágból készült, szinte teljesen színtelen méz is. Ha este izgulsz a másnapi dolgozat miatt, egy pohár langyos tejbe keverj két kávéskanál mézet, idd meg, és meglátod, nyugodtabb lesz az álmod (főleg, ha tanultál is).

Régi históriák

Máté és Simon szeretné, hogy játsszunk együtt, de nekem dolgoznom kell.

- Dolgozol? - kerekedik el a szemük. - Csak olvasol.
- Úgy dolgozom, hogy olvasok.

Komoly arcot vágnak, aztán kibuggyan belőlük a nevetés. A könyvemet vizsgálják, a furcsa rajzolatú betűket.

- Ezt nem is lehet elolvasni! - háborodik fel Máté, aki nek már vannak tapasztalatai e téren.

- De bizony el lehet, csak nem olyan egyszerű, mint egy mostanában nyomtatott könyvet.

- Miért, mit olvasol?

- Egy nagyon régi kódex másolatát, amit valamikor a középkor legvégén írtak.

- A középkor régen volt?

- Nagyon régen. Több mint ötszáz éve.

- Az ötszáz az sok?

- Nagyon sok. Olyan régen volt, hogy még az öreganyátok sem élt akkor, sőt, még az öreganyátok öreganyja sem.

Egyre nagyobb tisztelettel nézik a könyvet, aztán Máté rámutat az egyik lapra.

- Rendben, akkor most olvasd fel nekünk ezt a sort!

- Tres dies continenter irato coelo pugnatum...

- Ez meg miféle halandzsa? - nevetnek. - Fordítva tartod a könyvet?

- Nem, ez nem halandzsa. Latinul van, annak idején szinte csak ezen a nyelven írtak, legalábbis Európában.

- És mit jelent magyarul?

- Három napon át folyamatosan tart a harc az égiek haragvásának közepette...

- Húha! - kiált fel Máté. - Ez háborús történet! Meséld el, mit olvasol!

- A könyvet egy német, azaz bajor történetíró, Johann Turmair, más néven Aventinus írta a bajorok történetéről az 1500-as évek elején, de jóval korábbi eseményekkel is foglalkozott. Például a magyar honfoglalással és az azt követő háborúkkal. Éppen arról olvastam, hogy a bajorok hadjáratot indítottak a magyarok ellen, közvetlenül azután, hogy őseink megszállták a Kárpát-medencét. A bajoroknak ez nem tetszett, mert ők is jogot formáltak a terület egy részére, és el akartak minket zavarni.

- De, ugye, nem sikerült nekik?

- Nagyon úgy tűnik, hogy itt maradtunk. Pedig a bajorok királya, Lajos 907-ben nagy sereget gyűjtött össze a mai Ausztriában lévő Ennsvárbán. Itt a csapataikat három részre osztották. A Duna északi partján támadt az egyik sereg, amelyet Luitpold őrgróf vezetett. A Duna déli partján nyomult előre a másik bajor had Theotmar salzburgi érsek vezetésével...

- Egy érsek is harcolt?

- Akkoriban ez nem volt ritka, más egyháziak is voltak a seregben, például Udo freisingi püspök. Katonákkal megrakott dunai hajókat is küldtek ellenünk, rajtuk a király rokona: Sighard, és sok bajor nemes: Rathold, Hatto, Meginward, Isangrims. A három sereg tehát betört az országba, de a határt ellenőrző fürge magyar lovasok hamar felfedezték őket, és riasztották az ország belsejében várakozó csapatokat. Amíg ezek felkerekedtek és megközelítették az ellenséget, a bajorok már jócskán

benyomultak a magyar területekre. Pedig akkoriban ugyancsak nehezen mozgott egy hadsereg. Naponta nagyjából húsz kilométert tudtak megtenni. A Duna déli partján volt ugyan út, még a rómaiak idejéből, az északi partot viszont sűrű vadon borította. Napról napra fáradtabbak lettek a bajor katonák. A magyarok könnyűfegyverzetű lovasok voltak, és széleseben vágattak. Remek, messzehordó íjjaikkal nagyon jól bántak, és a szabályikat is vitézül forgatták. Kicsi és mozgékony csapataik folyamatosan támadták az előrenyomuló bajorokat, akik egészen a Brezalauspurc nevű településig jutottak. Ezt a várost ma Pozsonynak hívják. A bajorok talán azt tervezték, hogy déli seregük magára vonja a magyarok figyelmét, s addig az északi sereg elfoglalja Pozsonyt, aztán egyesült erővel támadják meg a magyar fősereget. A folyó két partján közeledő bajorok azonban nem tudtak egyesülni, és Pozsonyt sem foglalták el, így a hosszú meneteléstől elcsigázott hadaikat külön-külön győztük le. Először a déli parton érkező sereget verték meg a magyarok, aztán éjszaka átúsztak a Dunán, és a másik oldalon Luitpold csapatait is elpáholták. A harmadik napon pedig az akkor már félelemtől reszkető, halálravált hajóhadat... Már ha minden úgy volt, ahogy Aventinus leírta ...

– Miért ne lenne úgy? Miért írt volna mást, mint ami történt?

– Mert jóval később élt, mint amikor a csata zajlott. Könnyen lehet, hogy egy-két dolgot hozzátett vagy elhallgatott.

– Akkor lehet, hogy az egészet az a Furcsaszír vagy ki a ventinusz találta ki? Vagy te?

– Nem, nem. Biztos volt ilyen csata Pozsony mellett, és mi győztünk, de a részletek már bizonytalanok. Némely bajor nemesúrról, akiket Aventinus említ, máshonnan is vannak adataink, tehát biztosan akkor éltek. Néhányukat a csata utáni időkben már nem említik, így valószínű, hogy a harc során estek el.

– És hogy hívták a magyar katonákat?

– Látod, ez tényleg furcsa, mert bár mi győztünk, és ezzel a harccal zárult le a hosszú folyamat, amit honfoglalásnak hívunk, a magyar krónikák nem emlékeztek meg a csatáról. Így a harcosok neveit sem ismerjük. Árpád fejedelem talán még élt ekkor, de nem vett részt a harcban, egyrészt a méltósága miatt, másrészt a fejedelmi szállásterületek az ország másik részén voltak.

A fiúk bólogatnak, és belemélyednek egy rajzba, ami a pozsonyi csatát ábrázolja. Én pedig szép csöndben kilopakodom a szobából, hátha tovább tudom olvasni Johann Turmair, azaz Aventinus bajor történelmét.

PETRIK IVÁN írása | PETRIK MÁTÉ rajza

>> ÉS AKKOR...

nekirontott a szélmalmoknak

Gondoltál-e már arra, hogy a könyvek többségében történeteket olvashatunk, de sok-sok könyvnek, még hozzá az egyes példányoknak is lehet története? Nekem különösen kedves az a kötet, amelyet édesanyám kapott – „kitűnő tanulmányi eredményéért” – hatodikos korában, s amikor hatodikos lettem (vagy egy esztendővel előbb?), és már vagy ötször elolvastam, nekem adta, legyen ezután az én polcomon. Cervantes (ejtsd: szervántesz) regényét, a *Don Quijote*-t (ejtsd: don kihóte) Radnóti Miklós „dolgozta át” gyerekek számára, s noha sohasem szerettem az efféle „egyszerűsítés”-eket, gyerekként meg egyenesen sértőnek tartottam, hogy így előrágják szellemi táplálékomat – ugyan, miért nem olvashat egy tizenkét éves felnőtt könyveket?!, háborogtam – , ezt azonnal kedvenceim közé soroltam. Mostanra elkoszolódott és el is rongyolódott vászonkötése, de úgy látom, mintha történetek egész sora épült volna a Kormos István szerkesztette, hosszúkás alakú könyvbe. Anyám annak idején elmesélte, hogy Radnóti 1943-ban, mielőtt zsidó származása miatt munkatáborba hurcolták, baráti segítséget kapott az alkalmi munkával. Nem csupán átdolgozta: „igazi” művet alkotott, saját eszméit, vágyait is becsempészte a történetbe. De hiszen az ötvenes évek első felében Kormos István is ezt tette, a „gyerekkönyv” címkéje mögé bújt, ám az előszóban kendetlenül megírta – gyereknek, felnőttnek érthetően! –, miért is zárjuk szívünkbe *Don Quijote*-t, a kóbor lovagot, akit képzelete újra meg újra bolondságokba visz. Azért, mert minden bohósága ellenére, vagy azzal együtt, „nemes és tiszta embernek ismertük meg, aki magáévá teszi a szegények és elnyomottak ügyét”. A regényhős nevét

hallva először szinte mindenki elmosolyodik. Meglehet, a kalandjait jól ismerők még hangosan nevetnek is – de aztán el-elszorul az ember torka, hiszen a lovag „hősi küzdelmei” sorra megszágyenüléssel végződnek, és bármi jót tesz, ő maga mindig pórul jár. Kudarcai, testi kínjai viszont nem törik meg, a képzeletszegény és kisszerű környezettel szembefordulva hűségese marad eszméihez.

Meggondolkodtató, hogy a 20. század hírhedt zsarnokai milyen gúnnyal emlegették *Don Quijote*-t meg a „donquijoteizmust”. Hogyan is lehetne fogékony az árnyalatokra, aki az emberi kapcsolatokban csupán a mohó történetést és a feltétlen behódolást látja?!

A 16–17. században élt spanyol író szereti, s *ugyanakkor kinevetteti* hőseit. Rálát az eseményekre, és ábrázolni tudja a sokszínű, ellentmondásos viszonyokat.

Cervantes hazája az Amerika felfedezését követő évszázad Spanyolországa. Az új világrész kizsákmányolásával óriási vagyont és hatalmat összeharócsoló birodalom urai hadjáratokat indítva azt hirdették, hogy védeniük kell Európát a török hódítástól. Cervantes is harcolt, a híres lepantói csatában elszenvedett sérülése miatt fél karja megbénult. Kalandos élete során volt egyetemista, egy bíborosnál kamarás, kalózkodó foglya, gabonabegyűjtő, adószedő; hiszékenysége vagy valódi pénzügyi szabálysértése miatt börtönlakó is.

Cervantes hőse, az ötven év körüli „izmos, szikár, csontos arcú” *Don Quijote* szenvedélyes olvasó és könyvgyűjtő – még hozzá a középkor divatos műfajának, a lovagregénynek a bolondja. Úgy beleéli magát a – valljuk be – ostobán kiagyalt lovag-történetekbe, hogy elhatározza:

maga is felcsap kóbor lovagnak. Már előkészületei is nevetségesek: lebocsátható rostélyú sisakot barkácsol, rozoga gebéjét erőnek erejével csodálatos paripának látja, és a nélkülöző, falubeli parasztot, Sancho Panzát (ejtsd: szancsó panza) maga mellé veszi fegyverhordozónak. A hosszú, sovány úr és a köpcös szolgálja a világirodalom, később a filmművészet jellegzetes párosa.

Egy kóbor lovagnál nélkülözhetetlen a szerelem, pontosabban, hogy valamennyi tettét távolról imádott hölgye dicsőségéért hajtsa végre. De ki legyen a szépséges hölgy? Szegény hősünk környezetében nem akad imádható nő – kénytelen hát a szomszéd falu egyik parasztlányát előkelő kisasszonynak képzelni, és cirkalmas névvel felruházni: a sosem létezett Dulcinea del Toboso (ejtsd: dulcsínea del tobózó) így minden időkre az elérhetetlenséget, a tisztaságot, a fennkölséget jelképezi. Persze egyszerre komolyan és mulatságosan.

Úgy emlékszem, nagyon hamar felfedeztem, hogy a ketósság a regény megértésének kulcsa. Don Quijote például megment egy juhászbojtárt a gazdája ütlegeitől, de amint továbbmegy, a dühös paraszt még vadabban ellátja a fiú baját. Máskor gályarabokat szabadít ki, és a bűnözők közáporral hálálják meg jószágát. Egyik csúfos kalandja közben – hisz még a segítségére siető paraszt is háborodottnak véli – önérzetesen így érvel: „Tudom, ki vagyok, de tudom azt is, hogy nemcsak az lehetek, akinek magamat mondtam, hanem azonkívül még Franciaország tizenkét legnagyobb hőse és egyben a kilenc legnagyobb lovas is lehetek, mert mindazon hőstetteket, melyeket ezek együttvéve végrehajtottak, az én tetteim messze felülmúlják majd!”

Az önmagát Búsképűnek nevező lovas talán legemlékezetesebb tette a szélmalomokkal vívott küzdelem. Ugye, már te is hallottad a fölösleges, reménytelen küzdelemre azt a kifejezést, hogy *szélmalomharc*? Nos, a magát sohasem kímélő hős, girhes lován poroszkálva, örömmel látja, hogy kegyes sorsa méltó ellenfeleket állít elé. Óriások csapatát! Hiába inti a gyakorlatias fegyverhordozó, hogy azok bizony szélmalomok, hogy nem a „gonosz fajzat” karjai oly hatalmasak, hanem a vitorlák – hősünk dörgedelmesen kiáltja: „Ne meneküljete, gyáva népség!... Hiába hadonásztok! Ha több karral fenyegettek is, mint az óriások királya, akkor is meglakoltok!” Mielőtt sisakrostélyát leereszti, szíve hölgyére gondol, a nagy veszélyben a szépséges Dulcinea segítő gondolataiért fohászkodik. És támad. A forgó vitorla azonmód darabokra töri Don Quijote dárdáját, és a nemes férfiút, lovával együtt, földhöz vágja. Még szerencse, hogy Sancho segít neki feltápáskodni, szerencse, hogy továbbra is kíséri és nem felel, mikor a hős elmagyarázza: ellensége változtatta hirtelen szélmalomká az óriásokat, de akkor is, azért is... „gonosz mesterkedése végül mégsem diadalmaskodik jó kardomon!” S mi, olvasók, lelünk mélyén kívánjuk is, hogy a jó kardot forgató hős egyszer-e egyszer megmutathassa ország-világnak: csakugyan lehet több és más az ember, mint aminek felületes pillantásra látszik.

KÁMÁN BALÁZS

Szitakötő szótár

Bizonyos szavak természetesek számunkra, ezért ritkán gondolkodunk róluk. Másokba viszont igen gyakran belebotlunk. Ilyen kifejezések közül választottunk most kettőt.

ÉLET > Élőnek nevezünk minden szervezetet, amely az élet jeleit mutatja. De hogy mik az élet jelei – vitatható. A tudósok némelyike az anyagcserét említi, mások az önfenntartást, megint mások a szaporodást, az információ-átadást, a fejlődést vagy az összetettséget. Az élettelen tárgyak, még ha nagyon bonyolult is a szerkezetük, mint például a kristálynak, soha nem olyan összetettek, mint az élőlények. Ám léteznek olyan állat- és növényfajok, amelyeknek annyira lelassulnak az életfunkcióik, hogy néha élettelennek látszanak, és sok élőlény (például az élősködő vírusok) önmagukban képtelenek szaporodni. Mi hát az igazság? Talán ellentmondás, de az élet sok lehetséges jele közül egyben senki nem kértelkedik: csak az élő szervezet képes meghalni.

Az élet eredetéről sem ismerünk megnyugtató választ. Még azt sem tudjuk, a fehérjék vagy a genetikai kódot tartalmazó nukleinsavak léteztek-e előbb. Ugyanakkor a szakértő biokémikusok gyönyörű hasonlatokat használnak kísérleteik szemléltetésére az 1950-es évek óta: „őslevesben” próbálják kikotyvasztani a szerves vegyületeket, és „felületi pizzán” megtapadó molekulákról (atom-csoportokról) elmélkednek. Sőt, az „őslevesben” készülő, de a „pizza” felszínén összekapcsolódó szerves anyagot már „őspalacsintaként” emlegetik. Ilyen és ehhez hasonló példákkal igyekeznek modellezni, mi történhetett a Földön 3,8 milliárd évvel ezelőtt, vagy még régebben, az élet keletkezésekor. A tudósok többsége elképzelhetőnek tartja az élet természetes kialakulását, a legtöbb vallás ezzel szemben az élet isteni eredete mellett kardoskodik. A természetfeletti magyarázatokat elutasító tudósok közül is sokan úgy gondolják, hogy az

élet a Földön kívül keletkezett. Az élet csíráit ezek szerint üstökösök és meteoritok szállíthatták bolygónkra, illetve a Földet szerves anyaggal (szénvegyülettel) szórták tele, ami segíthette az élet kifejlődését. A Marsról érkezett meteoritokban már találtak is baktériummaradványokat – például 1984-ben az Antarktiszon –, másfelől sikeres kísérleteket végeztek „úrutazást” is túlélő földi egysejtűekkel. Könnyen elképzelhető, hogy az élet „magától” jött létre a Földön, ám ehhez hihetetlenül sok csillagászati, geológiai, kémiai feltételnek kellett egyeznie.

Az élet eredetéről a nagy gondolkodók is sokat elmélkedtek, kezdve Thalészról, aki a vízben, Hérakleitosztól, aki a tűzben, vagy Anaximandrosztól, aki a „végtelenben” vélte felfedezni az élet csíráját. Évezredekig sokan hittek az „ős-nemzésben” is: eszerint élettelen anyagokból a bomlás és a levegőben keringő „életerő” hatására ma is keletkezhet élet. Ezt az elképzelést azonban Pasteur (ejtsd: pasztőr) a 19. század közepén meggyőzően cáfolta.

Az étellel nem lehet betelni és nehéz megválni tőle, pedig sok bajjal, gonddal jár – nem csoda hát, hogy a költők, írók ódákat zengtek róla, forgandóságát pedig gyakran szemléltették az évszakok váltakozásával. Kosztolányi Dezső *Fejtörő felnőtteknek* című, ám minden korosztálynak szóló versének alábbi részlete szintén azt mutatja, milyen megfoghatatlanul illékony, egyszerre édes és keserű is az élet:

*Nem látni a végét
a hosszú menetnek.
Kacagnak-e ottan,
vagy talán temetnek?*

*Egy kis vidámság
sok-sok sohajtás.
Sejted-e már mi,
pedzed-e pajtás?*

*Nincs nála nagyobb jó,
mert ez a kincs.
Úgy hívják: élet.
Értelme nincs.*

Szerinted?

Lehetséges, hogy a világegyetemben máshol is létrejött az élet? Milyenek lehet(né)nek például a marsi élőlények?

VILÁGFA > Ez a mítoszokban, eredetmondákban és mesékben szereplő csodálatos fa összeköti a földet az éggel és az alvilággal. Gyakran az élet vagy a halhatatlanság is belőle származik. Életfákról szóló elbeszélések szinte a világ minden ősi és mai kultúrájában fellelhetők. A bibliai történet szerint Isten az Édenkertben életfát is sarjasztott. Amikor az első emberpárt vétkük miatt kiűzte a kertből, nem ehettek tovább az élet gyümölcséből sem, elvesztették halhatatlanságukat. Az életfa azonban a próféták látomásai és a *Jelenések könyve* szerint az idők végezetén ismét vár majd a hívőkre: „Az utca közepén és a folyam két partján az élet fái állnak. Tizenkétszer hoznak gyümölcsöt, vagyis minden hónapban teremnek, a fa levelei meg a népek gyógyulására szolgálnak”. Addig azonban Isten, illetve a keresztények szerint fia, Jézus az élet egyetlen forrása. A *Bibliához* hasonlóan az ókori Kelet más szent szövegei is különleges helyet tartogattak az életfának. Szerepel Gilgames mítoszában, aki szeretett volna halhatatlanná válni, ám ez nem sikerült neki, sőt, közben az élet fát is kivágta. A hettitáknál egy örökzöld fa belsejében lakozott az élet, óegyiptomi történetekben egy istenség az élet vizével itatja a fa ágai közül a holtakat. Az életfa-motívum a hindu és buddhista szövegekben is előfordul, elnyújtózik az északi tájak felé, és mélyre nyújtja gyökereit a görög talajba. A meghaló és új-

jászülető istenségek, akik a természet váltakozó pusztulását és feléledését is jelképezték, fából születtek, abban leltek nyugalomra vagy új életre: így a frígiai Attisz, a föníciai Adónisz, a mezopotámiai Tammúz, az egyiptomi Ozirisz vagy a görög Dionüszosz. Az élet fájának külalakja aszerint változott az ábrázolásokon, hogy az adott kultúrában melyik növényt tartották a legnemesebbnek – lehetett füge, datolyapálma, papirusz, gránátalma, fűz, cédrus, szőlő, tölgy, tamariszkusz...

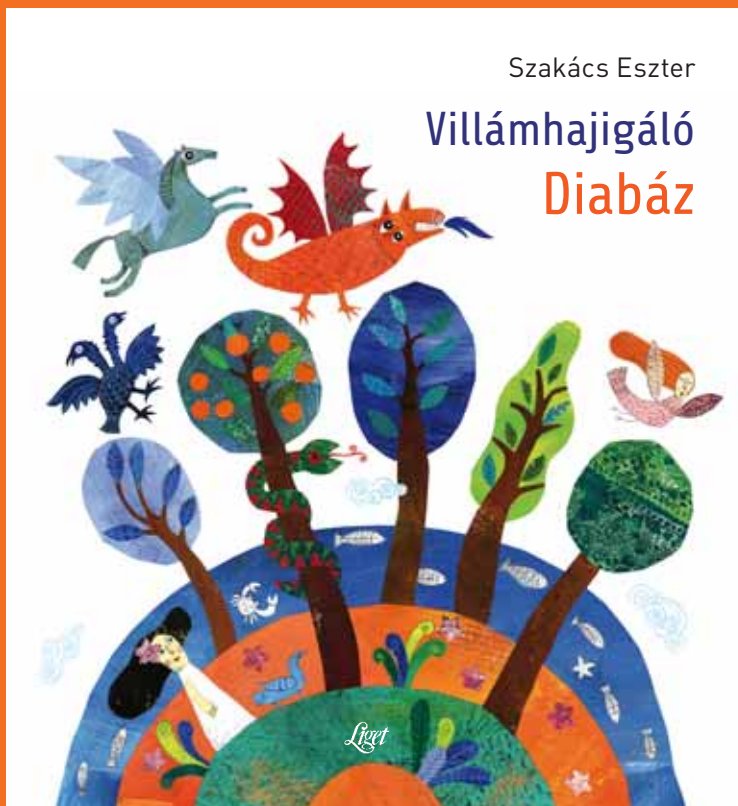

Ha egyetlen fa életet adhat a világnak, nem csodálkozhatunk azon, hogy megtartani is képes. A világfa olyan életfa, amelyen „valóságosan” és jelképesen is közlekedni lehet az emberek, az állatok és növények, a jó és gonosz szellemek, még a múlt és a jövő között is. Néha az egekig ér, a Nap meg a Hold az ágai között világít, máskor sasok és más óriás madarak lakóhelye, akik a hőst a felvilágba röpitik. A sámánhívó népek nem is tudtak világfa nélkül élni: a sámán és a táltos ezen fellépdelve került kapcsolatba a szellemekkel, ebből készítette dobját, s gyakran életet is innen hozott. Egyes közép-ázsiai népcsoportoknál, de Afrikában és Indonéziában is úgy hitték, a gyerekek lelkei születésük előtt úgy pihennek a gallyakon, mint a kismadarak, és a sámánok onnan hozzák le őket szüleiknek. Így a világfa nem csupán a világ tartóoszlopa, tengelye – de szó szerint a „köldöke”.

A világfa mutatja meg a sorsunkat – az oszmán-törököknél például egymillió levele van, s mindegyikre egy-egy ember életútját vésték. Ha meghal, a levél is lehullik. A népmesei hősök égisz-érő vagy „tetejetlen” fákat megmászva teljesítik be végzetüket: megszabadítják a király lányát, meglelik a táltos lovat, majd visszatérnek saját világukba. Egy régi, Csécsényben gyűjtött magyar mese nem végződik túl jól, hiszen a bojtárfiú a világfa minden ágán várost talál, megküzd a boszorkánnyal, kiszolgálja a táltos lovat, de mire leér, már 500 év telt el a földön. A fa is elkorhadt közben, s mikor kivágják, betemeti az egész országot. Gyakoribb azonban, hogy a mitikus hős a próbát kiállva megkapja jutalmát, s boldogan él, míg meg nem hal. Ez történik a kondásfiúval, aki megmenti a kilencfejű sárkánytól a királylányt; a herceggel, aki az óriásfában talált tojás levétől emberfeletti erőre tesz szert; s a kis nemeslegénnyel, aki az Óperenciás-tenger felett tavasszal és nyár végén összehajló két fán kel át, hogy kiszabadítsa az égisz-érő fa ágai közé szorult, szépen zengő pelikánmadarat. Ezzel ugyanis életet nyer: a mese szerint „amerre elszállottak a levegőégben, lent a földön, aki öreg ember hallotta az éneket, az mind megfiatalodott”.

Szerinted?

A híres mesemondó, Ámi Lajos szerint a föld egy lapos korong, az égbolt szintiszta aranyból van, és az égisz-érő fa tizenháromszor meggömbül, mert nem tud áttörni rajta. Te milyennek képzeled a világfát?

Szakács Eszter
Villámhajigáló Diabáz
[könyv]

Kalliszté szigete egyetlen térképen se található. Varázslatos hely ez, ahol különös lények élnek együtt az emberekkel: kentaurok és küklopszok, faunok és nimfák, szfinxek és szirének, nem is beszélve a régi görög istenekről... A sors istennők, a Moirák, minden gyermeknek valami csodálatos képességet ajándékoznak - ám ezek nem mindig hasznosak, és főleg nem kellemesek. A sziget lakóival számos izgalmas és humoros kaland esik meg. Zeusz palotájába például turistautakat szerveznek, és megtudjuk, miként indult be Dr. Aszklépiosz állatkórháza. De mi történik, amikor ellopják Hermész szárnyas sapkáját? Szeretik-e a sárkányok az ánizspálinkát és a rebarbarás süteményt? Kikből lesznek Kalliszté első kísértetei? Megjavulhat-e egy gonosz boszorkány?

A klasszikus görög mitológiát háttérként használó mesékből minderre, és sok másra is fény derül. A könyvet Molnár Jacqueline képei illusztrálják.

Keltsd életre!

Képzeld el, hogy varázslatos múzeumban jársz, ahol a kiállított tárgyak egyetlen érintésedre megelevenednek és elmesélik történetüket. Akár hiszed, akár nem, ilyesmi nemcsak a mesében lehetséges: akár te is életre kelthetsz egy múzeumi emléket. Csupán annyit kell tenned, hogy az itt látható három tárgy közül kiválasztasz egyet, és alaposabban megismered - meglátod, minél többet tudsz róla, a műtárgy annál szívesebben meséli el a történetét!

Bármilyen szempontot vizsgálhatsz: hogy ki készítette kinek és miért éppen ilyen anyagokból, mire használták, mikor keletkezett, mit tudunk egy-egy részletéről, az ábrázolt alakokról, motívumokról, például megjelennek-e mai történetekben, mesékben. Írhatsz, rajzolhatsz, ragaszthatsz, vágghatsz, filmezhatsz, építhetsz, kutathatsz kedvedre, sőt, kérheted a családod, barátaid segítségét is.

A három műtárgy fényképét, a részletes leírást és a további segítő ötleteket a Szitakötő honlapján találod. Az eredeti tárgyakat láthatod is a Magyar Nemzeti Múzeum *Magyarország története az államalapítástól 1990-ig* című kiállításán.

A pályázatokat 2010. szeptember 30-ig várjuk elektronikus vagy postai úton a szerkesztőség címére. A legötletesebb és legszebb pályaművek beküldőit a Magyar Nemzeti Múzeum jutalmazza meg.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

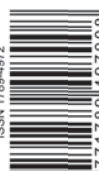
Ára: 420 Ft

nka
Nemzeti Kulturális Alap

1 0 0 0 2

ISSN 1789-4972

9 771789 497008